

साहित्योत्सवस्मृतिसञ्चिका

रोहिणी

१९८७

सम्पादकौ

विद्वान् उमाकान्त भट्टः एम्.ए.

विद्वान् एस्. एन्. शैलनारायणः एम्.ए.

गीर्वाणभाषामिवर्धिनी सभा (विद्यार्थिसङ्घः)

वेदवेदान्तबोधिनी संस्कृतमहापाठशाला

यदुशैलम् (मेलुकोटे)

वेदवेदान्तबोधिसंस्कृतमहापाठशालायाः, बोधकवर्गः

विद्वान् मुडुम्बैनरसिंहाचार्यः	—	प्रांशुपालः
„ और्यर् श्रीरामशर्मा	—	नवीनन्यायाध्यापकः
„ आत्मकूरु वेङ्कटनाथाचार्यः	—	कृष्णयजुर्वेदाध्यापकः
„ एस्. एन्. शैल्वनारायणः	—	विशिष्टाद्वैतवेदान्ताध्यापकः
„ उमाकान्तभट्टः	—	प्राचीनन्यायाध्यापकः
„ आर्. कृष्णय्यंगार्यः	—	प्रबन्धाध्यापकः
„ एम्. के. रङ्गराजः	—	„
विदुषी के. रुक्मिणी	—	आङ्ग्लोपाध्याया

कार्मिकवर्गः

श्रीमान् श्रीनिवासः	—	द्वितीयस्तरीयः 'हार्क'
„ महादेश्मैष्टी	—	कर्मकरः
„ नरसिंहगौडः	—	भृत्यः

ऐषमः संस्कृतोत्सवावसरे श्रीबाबुराजेन्द्रप्रसादस्मारकसुवर्णपदकभाजो विद्वांसः

एन्. वेङ्कटाचार्यः—विशिष्टाद्वैतवेदान्ते,	एम्. एन्. शैल्वनायकी—अलङ्कारे,
एस. एन्. शैल्वनारायणः—अलङ्कारे,	एस्. नारायणः—अलङ्कारे,
एम्. के. रङ्गराजः—विशिष्टाद्वैतवेदान्ते,	ई. जे. शैल्वपिळ्ळै—विशिष्टाद्वैतवेदान्ते,
सी. पद्मावती—अलङ्कारे,	एस्. नरसराजभट्टः—विशिष्टाद्वैतवेदान्ते,
एस्. एन्. सरोजा (रोजामल्)—अलङ्कारे,	एम्. एन्. लक्ष्मीः—अलङ्कारे,
ई. जे. वेङ्कटेशः—अलङ्कारे ॥	

साहित्योत्सवसृष्टिसञ्चिका

रोहिणी

१९८७

सम्पादकौ

विद्वान् उमाकान्त भट्टः एम्.ए.

विद्वान् एस. एन्. शेल्वनारायणः एम्.ए.

गीर्वाणभाषाभिवर्धिनी सभा (विद्यार्थिसङ्घः)

वेदवेदान्तबोधिनी संस्कृतमहापाठशाला

यदुशैलम् (मेलुकोट्टे)

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीमद्भगवद्गीता

अध्यायः

संस्कृत

श्रीकृष्णार्जुनसंवादनम्
अथ भूतार्थविज्ञानम्

संस्कृत

संस्कृत

संस्कृत

सम्पादकीयम्

अयि सहृदयाः,

सेयं सुरस्वतीसमाराधनैकध्येया गीर्वाणभाषाभिवर्धिनी सभा यदुशैले समुल्लसन्ती वेदवेदान्तबोधिनी संस्कृतमहापाठशालामधिवसतां विदुषां विद्यार्थिनाञ्च परमोपकारमाघातुं चिरादेव प्रवृत्तापि मध्ये मार्गे स्वानुवर्तने त्रुटिमनुभवन्ती, सद्यः शास्त्रचिन्तनैकरसैः पण्डितैः संस्कृतसंभाषणामिलघुकैः छात्रैश्च निरुसीमोत्साहेन अनल्पप्रयत्नेन च पुनः प्रतज्जीविका निरन्तर-मनुवर्तिष्यत इति नो मनोदाढ्यं वर्धयतीवास्याः सकाशात् प्राकाश्यं नेष्यमाणा पत्रिकेयं नाम्ना 'रोहिणी' ज्ञानमण्टपाधिरोहिणी ।

गर्भसम्पुटेऽस्याः प्रविष्टाः विविधविषयानुबन्धिनो निबन्धाः विनीतैर्विद्वद्भिः विनम्रैर्विद्यार्थिभिश्च सन्दृब्धाः सुरभारतीसमुपासकानां सारासारविवेकवतां भवतां चेतांसि रञ्जयन्वित्या-शास्महे—

“ भवन्तः सर्वज्ञाः सकलभुवने रूढयशसः
वयं तावद् बालाः सरसवचने नैव कुशलाः ।
तथापीयं वाणी विशतु भवतां कर्णकुहरे
किशोरस्यालापः खलु भवति पित्रोरतिमुदे ” ॥

कार्तव्यप्रकाशनम्

अस्मन्मनःप्रसूतायाः रोहिण्याः मुद्रापणावसरे—

- १) विद्वद्भिः श्रीमद्भिः एन्. वेङ्कटाचार्यैः (भाष्यम्) मुद्रणमूलप्रतिशोभनादि-नानाप्रकारैः,
- २) श्रीमद्भिः डि. गुरुराजैः शुद्ध-सुन्दरमुद्रणकर्मणा,
- ३) नैकैः सहृदयसामाजिकैः तनु-धन-मनस्साहादानेन,
- ४) विविधैः पण्डितैः छात्रैश्च समुचितलेखनप्रदानेन च,
—कृतमुपकारं स्मारं स्मारं तान्मान्यान् सादरं बन्धामहे ।

—एवं विज्ञापयन्तौ सम्पादकौ

विद्वान् उमाकान्तभट्टः M.A.

विद्वान् एस्. एन्. शेखनारायणः M.A.

गीर्वाणभाषाभिवर्धिन्याः सभायाः चरितम्

स्थापनम् :—क्रि.श. १९१६ ।

स्थापका :—भा.वं. राघवाचार्यप्रमुखाः विद्यार्थिनः ।

जीर्णोद्धारकालः :—१९२४, १९३०, १९५४, १९५९, १९७०, १९८६ ।

[कार्यदर्शिनः]

भा.वं. राघवाचार्यः १९१६-२४	ति.अ. नरसिंहाचार्यः १९२४-३१	पु. नरसिंहाचार्यः १९३१-३२
ति.अ. भाष्याचार्यः १९३२-३३	परि. नारायणैय्यङ्गायः १९३३-३४	पु. श्रीनिवासायः १९३४-३५
इयल्लिपळ्ळै श्रीनिवासः १९३५-३८	यं.के. श्रीनिवासायः (अरैयर्) १९३८-४०	सि.एम्.एस्. शर्मा १९४०-४२
यं.वी. पार्थसारथिः १९४२-४३	अरैयर् १९४३-४७	ड. वरदाचार्यः १९५३-५७
मं.अ. लक्ष्मीताताचार्यः १९५७-५९	को.सुं. सम्पत्कुमाराचार्यः १९५९-६२	एम्. आर्. श्रीनिवासः १९७२-७३

[सहकार्यदर्शिनः]

जगू सुदर्शनाचार्यः १९३२-४०	श्रीरङ्गम् आनन्दाळ्वार् १९४०-४२	एम्.वि. सम्पत्कुमाराचार्यः १९४२-४३
एम्.वि. चक्रवर्ती १९४३-४६	भावम् अळशिङ्गरायः १९४३-४७	मुडुम्बै नरसिंहाचार्यः १९४७-५७
अरैयर् श्रीरामशर्मा १९५७-६२	सि. पद्मावती १९७३-७४	

iii

ऐषमः कार्यनिर्वाहकसमितिः (१९८६-८७)

[अध्यक्षः]

विद्वान् मुडुम्बै० नरसिंहाचार्यः

[निर्देशकः]

विद्वान् उमाकान्तभट्टः

[कार्यदर्शिनौ]

श्रीनागराजो भगवान्

कुमारी पस्. पन्. यदुशैला

[सदस्याः]

कुमारी सी. आशाराणी

कुमारी आण्डाळ्

कुमारी गीता

विद्वान् ई. जे. वेङ्कटेशः

ई. जे. श्रीरङ्गराजः

श्री अनन्तपद्मनाभशर्मा

श्रीशैल्वर्णिकलैशर्मा

—०—

ಸುಭಾಷಿತಮ್

ಆರ್. ಜೆ. ಪ್ರತಿಭಾ

ಮಿತ್ರಂ ಸ್ವಚ್ಛತಯಾ ರಿಪುಂ ನಯಬಲೈಶ್ಚಿಂಧಂ ಧನೈರೀಶ್ವರಮ್,

ಕಾರ್ಯೇಣ ದ್ವಿಜಮಾದರೇಣ ಯುವತಿಂ ಪ್ರೇಮಣಾ ಶಮೈರ್ವಾನ್ವಹಾನ್ |

ಅತ್ಯುಗ್ರಂ ಸ್ತುತಿಮಿಗ್ಗುರಂ ಪ್ರಣತಿಮಿರ್ಮುಲಂ ಕಥಾಭಿವೃದ್ಧಮ್,

ವಿದ್ಯಾಭಿ ರಸಿಕಂ ರಸೇನ ಸಕಲಂ ಶೀಲೇನ ಕುರ್ಯಾದ್ವಿಶಮ್ ||

ಸಾರಾಂಶ :—

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಗಲಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಕ್ರಮವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಒಂದು ಮಾರ್ಗವಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ನಾವು ಯಾರನ್ನೇ ಆಗಲಿ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಶತ್ರುವನ್ನು ನಮ್ಮ ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ ಬಲದಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಜಿಪುಣರನ್ನು ಹಣದಿಂದ ನಮ್ಮಡೆಗೆ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಘೋರವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ಊಟೋಪಚಾರಗಳಿಂದ, ಒಳ್ಳೆಯ ಸತ್ಕಾರಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಕ್ಷಮಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕೋಪಿಪ್ಪರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಗುರುಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಜಾತುರ್ಯದಿಂದಲೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೂರ್ಖರನ್ನು ಕಥೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಅದರ ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನು ರಚಿಸಿರುವ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅವನು ಮೂರ್ಖ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನೋ ಹಾಗೆ ಮೂರ್ಖರನ್ನೂ ಸಹ ಕಥೆಯ ಮುಖಾಂತರ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಪಂಡಿತರನ್ನು ನಮ್ಮ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾಪ್ರದರ್ಶನದಿಂದಲೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ರಸಿಕರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ರಸಗಳಿಂದಲೂ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದರ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳಿಂದ ನಡತೆಗಳಿಂದ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

संस्कृतसंवृद्धिचिन्तनम्

विद्वान् अरैयर् श्रीरामशर्मा
नवीनन्यायाध्यापकः

1. संस्कृतसंरक्षकवन्दनम्

विश्वव्यापकचिन्तनैकरसिकां व्याप्येषु निर्व्याकुलां
दृष्टिं ज्ञानमयीमवाप्य सकलं संस्कुर्वतः पण्डितान् ।
लोकेशं त्वनु लौकिकांश्च सकलान् सौहार्दसाम्याजैः
लोके संस्कृतरक्षणैककुशलान् वन्दामहे सादरम् ॥ १ ॥

2. संस्कृतसंवृद्धिविरोधिनिराकरणम्

व्युत्पत्त्यभावं प्रतिपत्तिदौस्थ्यं चान्येन लभ्यत्वमथाफलत्वम् ।
निराकरिष्यन्ति यदा कृतज्ञाः तदा समृध्येत हि संस्कृतश्रीः ॥ २ ॥

3. व्युत्पत्त्यभावचिन्ता

न संस्कृतं हासरसप्रचारं न चापि लोकस्य सुखैकगम्यम् ।
प्रौढप्रयोगैर्न च सर्वयोग्यं इत्यादिवाचां हि कदा विरामः ॥ ३ ॥
व्युत्पत्त्यभावः किल संस्कृतेऽस्मिन् विरोधिनीनां हि गिरां निमित्तम् ।
प्रयोगबाहुल्यवशेन भाषा व्युत्पत्तिगा स्यात् किल यापि कापि ॥ ४ ॥
वक्रोक्तिरेकाऽनुगणन्त्यनर्थान् ध्वनित्वसारान् सरसान् महार्थान् ।
काव्यस्य मर्मेति बुधैर्गृहीता रसजलोकस्य च संस्कृतस्य ॥ ५ ॥
अमर्मवित कुत्र नु कोनु कं वा वाचां रसं स्वादयितुं समर्थः ।
लोकेऽपि च श्लेषविशेषभंगैः इक्ष्वादिकं स्वादपदं प्रयाति ॥ ६ ॥
प्रहेलिका हास्यपुटी समस्या वक्रोक्तिरन्योक्तिरलंकृतोक्तिः ।
श्लेषस्त्वभंगोऽप्यथवा सभंगो व्युत्पत्तिहीनस्य रसाय नैव ॥ ७ ॥

लेखानुलेखैश्च गुरोर्वचोभिः प्राणैश्च कण्ठाग्रगतैरिवापि ।
 कायस्थयुक्त्या च परीक्षणेषु व्युत्पन्नकीर्तिं दधते हि छात्राः ॥ ८ ॥
 यत् सर्वकारीयनियन्त्रितानां पठ्यानुगानां तु परीक्षणानाम् ।
 असारसारभ्रमकूटपठ्या उत्तीर्णतां यान्ति कथंचिदज्ञाः ॥ ९ ॥
 सुस्वार्थिनां किं खलु विद्ययेति सूक्तिः पुराणी किमु माननीया ।
 व्याजं हि विद्यामुपयन्त्यभीकाः विद्यालयस्तत्सुकृतस्य साक्षी ॥ १० ॥
 धातुं च कोशं य इहानुरक्षेत् साहित्यसिद्धिस्सकला हि तस्य ।
 धातुं च कोशं च कलां च हित्वा साहित्यसौहित्यमुदेति कुत्र ॥ ११ ॥

4. प्रतिपत्तिदौस्थ्यचिन्ता .

अपण्डितानामतिपण्डितानां आडम्बरैरम्बरसम्भृतानाम् ।
 लोकानुशास्त्र्यहंविचारशून्यैः सम्मेलनैः किं खलु संस्कृतस्य ॥ १२ ॥
 यन्नामिनन्दन्ति गुणामिनन्द्यं बालस्य वाऽरूपस्य च संस्कृतेऽरूपम् ।
 तत् पण्डितानां प्रतिपत्तिदौस्थ्यं नास्यन्ति दोषानिति शीलमौढ्यम् ॥ १३ ॥
 यल्लौकिकानां प्रतिपत्तिदौस्थ्यं तत् पण्डितोक्तेर्विषयेष्ववज्ञा ।
 विज्ञानबालभ्यवशेन कोऽपि क्षुद्रोऽपि यन्निन्दति संस्कृतस्य ॥ १४ ॥
 सुखं हि लोके सुखशब्दमात्राच्च चाप्रयत्नेन कदापि सिद्धयेत् ।
 यत्नं विना संस्कृतभाषयाऽसौ सौख्यं यदिच्छेत् तदजातमौर्ख्यम् ॥ १५ ॥
 प्रयोगहान्या व्यवहाररंगे कुण्ठे कुठारे क उ किन्नु कुर्यात् ।
 प्रमार्जनातेजनपायनाद्यैः सुसंस्कृतः कोऽपि हि कर्मणे स्यात् ॥ १६ ॥
 अपण्डितानामपपण्डितानां उत्पण्डितानामुपपण्डितानाम् ।
 तथैव नानाविधपण्डितानां स पण्डितो यः परमार्थयुक्तः ॥ १७ ॥
 धातुं च कोशं य इहानुरक्षेत् प्रयोगसिद्धिः सकला हि तस्य ।
 धातुं च कोशं च कलां च हित्वा प्रयोगसौहित्यमुदेति कुत्र ॥ १८ ॥
 धातुं च कोशं च कलां च सम्यक् प्रसाध्य यस्संस्कृतस्वङ्गमेकः ।
 बिभर्ति लोकप्रतिपत्तिखेटं स सर्वजित् संस्कृतराष्ट्रकूटः ॥ १९ ॥

स्वं सर्वदा प्रत्यवरं विजानन् कस्संस्कृतज्ञोऽस्ति तदीयदूतः ।
इन्द्रमता तुल्यगुणं तमेकं नमामि भव्यं मनसैव नित्यम् ॥ २० ॥

5. अन्यलभ्यत्वचिन्ता-

भाषान्तरेण प्रतिपत्तिरद्य सर्वत्र या हन्त ! तु संस्कृतस्य ।
तथैव विद्यालयभाजि लोके व्युत्पत्त्यभावः किल । दूरदृश्यः ॥ २१ ॥
यत् संस्कृतज्ञेषु बहुष्वसारं साधुत्वमात्रं बत ! दैन्यगर्भम् ।
लोकस्य कारुण्यवशेन सूते स्वार्थे च मानं च सुखं च कीर्तिम् ॥ २२ ॥
साधुत्वमात्रेण न कोऽपि लोके स्वराडपि स्यात् सुखभाजनं च ।
साध्नोति लोकं च सुखं च योऽसौ साधुस्सुखी चेति हि लोकयात्रा ॥ २३ ॥
शतेषु शूरस्तु भवत्यथैकः परः सहस्रेषु च पण्डितस्स्यात् ।
यस्सर्वकारीयदयैकपात्रं च मानितः स्यादधिलक्षमेकः ॥ २४ ॥
मिथ्यानुकूला बहवो हि सत्यं पत्रस्थपाण्डित्यबलेन भूयः ।
सधेषु मित्रेषु च सर्वकारेष्वहो ! धनं मानमिहाप्नुवन्ति ॥ २५ ॥
हिन्दी मराठीमथ कन्नडी वाऽप्यधीयते ये किल ! ते तु छात्राः ।
संस्कृतास्संस्कृतसाह्यमात्रं इच्छन्ति नेच्छन्ति च संस्कृतत्वम् ॥ २६ ॥
यथेच्छमन्यान् विषयान् प्रपन्ना विद्यालयेष्वन्यतमेषु छात्राः ।
विद्यार्थिशालामिह संस्कृतस्य व्याजेन संश्रित्य भजन्ति सौख्यम् ॥ २७ ॥
संस्कृतेष्वप्यधिकारलाभः क्षेत्रेषु तज्ज्ञस्य न दृश्यते भोः ।
प्रायो हि बाललभ्यविशेषमात्रात् आक्रामति क्षेत्रमसंस्कृतोऽपि ॥ २८ ॥

6. अफलत्वचिन्ता

सर्वं समस्त्येव हि संस्कृतेस्मिन्, न संस्कृतं स्याद् व्यवहारयोग्यम् ।
इत्यादिवादे च मिथो विरोधे नैफल्यमेकं तु फलं समानम् ॥ २९ ॥
यत् संस्कृतज्ञोऽपि जगत्यनेकैः मार्गैस्तु जीवत्यथवेतरोऽपि ।
यत् संस्कृतेनैव तु जीवतीति स नास्ति कोऽपि व्यवहारलेशः ॥ ३० ॥
राज्येषु भाषाफलहेषु सस्वप्यहो ! जनास्संस्कृतबन्धवोऽमी ।
यत् संस्कृतक्षेत्रगतास्तु दोषान् प्रदर्शयन्तीति गुणज्ञवेद्याः ॥ ३१ ॥

अहो महत् कष्टमिहान्तरं यद् राज्ये नियुक्ताः किल संस्कृतस्य ।
 क्षेत्रे स्नुहिक्षेपमवग्रहेऽपि कृत्वा हरिस्त्वं सुनिदर्शयन्ति ॥ ३२ ॥

किंचापि पाण्डित्यविशेषयुक्तान् विदूषयन्तो विविधैः प्रयोगैः ।
 मूलं हरन्तः किल संस्कृतस्य वृद्धयैव जीवन्त्यधिकारिणोऽपि ॥ ३३ ॥

प्रजायुगोऽस्मिन् न च सर्वकारः संघः प्रजानामपि वा गुणज्ञः ।
 सुसंस्कृतं संस्कृतजीविनं वा क्लेशैर्विना वर्तयितुं सहायः ॥ ३४ ॥

किं संस्कृतज्ञेन न खादनीयं न वा सुखं किंचिदपेक्षणीयम् ।
 सदोषवासेन जडेन भाव्यं ! किं ! तस्य मास्त्वेव सुखं जगत्याम् ॥ ३५ ॥

विद्वानिति कापि यदि प्रतीतः प्रमाणपत्रैरथवा गुणैः स्वैः ।
 तस्यानुकूला ननु काऽस्ति वृत्तिः ! लोकेऽस्त्यतस्संस्कृतनिष्फलत्वम् ॥ ३६ ॥

7. परिकरचिन्ता

यत् संस्कृतज्ञेषु धियां प्रकर्षः सूक्ष्मोऽप्यगम्योऽपि न दीर्घदर्शी ।
 प्रायोऽधुना तेन च कारणेन मन्ये समृद्धयेत न संस्कृतश्रीः ॥ ३७ ॥

धर्मे चरन्त्वेव न खल्वधर्मे सत्यं वदन्त्वेव न खल्वसत्यम् ।
 दीर्घन्तु पश्यन्तु न चैव ह्रस्वं शृण्वन्तु लोकास्तु वसिष्ठवाचम् ॥ ३८ ॥

सर्वोदयं साधयितुं समर्थो जगत्ययं संस्कृतशूर एकः ।
 स्वदेशकालानुगतैः प्रकाशैः नित्यं निरुन्धंस्तिमिरप्रदोषान् ॥ ३९ ॥

यद् दन्तिदुर्गं परिकल्प्य राष्ट्रं पुरा शशासुः किल । राष्ट्रकूटाः ।
 तदद्य यस्संस्कृतदन्तिदुर्गे कृत्वा स्थितश्शास्तु स राष्ट्रकूटः ॥ ४० ॥

आहार्यपाण्डित्यपरम्पराणां छेदो विधेयोऽप्यथ भस्मभावः ।
 न चेत् ; क्वचित् संस्कृतभूमिकायां तृणं समृद्धयेत, न संस्कृतश्रीः ॥ ४१ ॥

8. संस्कृतसंवृद्धिसूत्रानुसन्धानम्

व्युत्पत्त्यभावात् प्रतिपत्तिदौस्थ्यं अतोऽन्यलभ्यत्वमतोऽफलत्वम् ।
 व्युत्पत्तिदाढ्यात् प्रतिपत्तिसौस्थ्यात् स्वेनैव लाभात् सफलत्वसिद्धिः ॥ ४२ ॥

प्राज्ञे फलेऽस्मिन् धुरि दृश्यमाने स्वयं हि लाभाय यतेत लोकः ।
यत्ने च सर्वप्रतिपत्तिसाध्ये व्युत्पत्तिरावश्यकलाभमूलम् ॥ ४३ ॥

साफल्यं यदि संस्कृतेऽध्ययनतो लोके धुरि स्थाप्यते
तज्ज्ञस्त्वन्यत एव जीवनविधिं त्यक्त्वा यतेत स्वयम् ।
स्वे यत्ने प्रतिपत्तिरत्र सुलभा स्वस्येतरस्याप्यथ
व्युत्पत्तिर्यतमानभूमिषु चिरं जायेत संवृद्धये ॥ ४४ ॥

9. परिकरचिन्तानुचिन्ता

लोकक्षेमाय दीक्षां वहति तु क इह प्राप्तविद्योऽपि धीमान्
योप्येकस्तादृशस्याद् भवति तु विफलो दैवसाधनं न चेत् सः ।
यस्मादैवं तदस्थं तदिह तदुपमः पुरुषोऽपि प्रसंगे
निस्संगत्वेन धैर्यं तदनुगुणगुणान् कार्यसिद्धिं च विन्देत् ॥ ४५ ॥

वैमुख्यमात्रघटितामिव संस्कृतज्ञाः षट्त्रिंशतं लिपिगतामनुयन्ति संख्याम् ।
यन्नामिमुख्यरुचिरामपि ते त्रिषष्टिं सम्मेलनेऽप्यथ तु संस्कृतविप्रयोगः ॥ ४६ ॥

वैमुख्यमस्त्यपि परस्परमल्पमेतत्, षट्षष्टिगा मिथुनता हि सदैकलक्ष्या ।
एवं हि संस्कृतविदामपि लक्ष्यमस्तु व्यक्त्यामिमुख्यविरहेऽप्यथ सम्प्रयोगः ॥ ४७ ॥

संस्कृतेऽत्यभिमानेन येऽन्धास्तेऽस्य न रक्षकाः ।
सर्वभाषामयी भाषां भासयन्तस्तु रक्षकाः ॥ ४८ ॥

प्रकृतिमविकृतां तां विश्वतस्त्रायमाणो
विकृतिमनुपकर्त्री निर्विशंकं विदूर्य ।
शुभविभवसमुच्चत्संस्कृतिं क्षेमधात्रीं
जगति स इह धत्ते संस्कृतसंस्कृतज्ञः ॥ ४९ ॥

यस्य जीवनविधिदशरीरकं वाक् च कर्म विविधाश्च भावनाः ।
दिव्यमानवगुणैस्सुसंस्कृताः सर्वमेव किल तस्य संस्कृतम् ॥ ५० ॥

10. निगमनम्

तन्त्रे प्रजानामिह भारतस्य यत् संस्कृतं मानवसभ्यतायाः ।
 मूलं, तदेतस्य समृद्धिचिन्तां चकार कश्चित् किल रामशर्मा ॥ ५१ ॥
 इति सकलविभूत्यवासिहेतुः मम खलु संस्कृतचिन्तनैकसूत्री ।
 चतुरुदधिपरीतलोकचिन्त्या चतुरधिभागवती स्वभाष्यवृत्त्या ॥ ५२ ॥

बहुष्वविदुषां तथाऽथ विदुषां च सम्मेलने-
 ष्वपायमथ चिन्तयन् जगति संस्कृतस्य स्थितम् ।
 उपायमुचितं च संस्कृतहितं हृदि स्थापयन्
 उपायनमुपाहराम्यहमिदं विदां सेवकः ॥ ५३ ॥

—०—

चाणक्यभणितयः

श्रुताद्धि प्रज्ञोपजायते, प्रज्ञया योगः, योगादात्मवत्तेति विद्यासामर्थ्यम् ।

पुरोहितमुदितोदितकुलशीलं षडङ्गे वेदे दैवे निमित्ते दण्डनीत्यां चाभिविनीतं आपद
 दैवमानुषीणां प्रतिकर्तारं कुर्वीत ।

विद्या-बुद्धि-पौरुष-अभिजन-कर्मातिशयतश्च पुरुषाः पूज्याः ।

प्रजासंरक्षणं धर्मो धार्मिकस्य महीभृतः ।

सङ्घा हि संहतत्वादष्टष्ट्याः परेषाम् ।

—०—

चूडामणीकृतोतिश्लोके समाप्तपुनरात्तत्वविचारः

विद्वान् उमाकान्तभट्टः

प्राचीनन्यायाध्यापकः

तत्रभवतो न्यायकाननपञ्चाननस्य विश्वनाथ-
पञ्चाननस्य कृतौ न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्याख्याया-
मयमादिमः श्लोकः—

चूडामणीकृतविधुर्वलयीकृतवासुकिः ।

भवो भवतु भव्याय लीलाताण्डवपण्डितः ॥ इति ।

अस्य चेश्वरनिर्देशरूपमङ्गलाधायकपद्यस्य एषोऽ-
न्वयार्थः,—चूडामणीकृतविधुः शिरोरत्नीकृतचन्द्रः
वलयीकृतवासुकिः कटकीकृतवासुकिः, भवः शिवः
भव्याय भवतु मङ्गल जनयतु ; स च लीलाताण्डव-
पण्डितः अनायासेन ताण्डवाख्यनृत्यविशेषाभिज्ञो
नटराजः इति । अत्र चूडामणीकृतविधुः वलयी-
कृतवासुकिः भवः भव्याय भवतु ; स च लीला-
ताण्डवपण्डितः इत्येवंरूपे वाक्ये समाप्तपुनरात्त-
त्वनामा कश्चित्काव्यदोषः प्रसरति । समाप्त-¹
पुनरात्तत्वं नाम 'क्रियान्वयेन शान्ताकाङ्क्षस्य
विशेष्यवाचकपदस्य विशेषणान्तरान्वयार्थं पुनरनु-
सन्धानम्' । समाप्तम् अन्वयबोधजननेन शान्ता-

काक्षं विशेष्यवाचकम् पुनः विशेषणान्तरान्वयार्थं
आत्तम् प्रतिसंहितं यत्र तत्त्वमिति व्युत्पत्तेः । प्रकृते
'भवः' इति विशेष्यवाचकं पदं भवपदार्थे मङ्गल-
जननरूपक्रियान्वयलाभेन निराकाक्षम् । यतो हि
'....भव्याय भवतु' इत्येतावद्वाक्यार्थबोधसमनन्तरं
'कीदृशो भवः ?' इत्याकाक्षा न कस्यचित् जायते ।
स्थिते चैवं परिशिष्टस्य 'लीलाताण्डवपण्डितः' इति
विशेषणस्यान्वयसम्पादनाय पुनः 'कीदृशो भवः ?'
इत्याकाक्षावश्यकी ; तदर्थं भवपदेन पुनर्भवस्मरण-
मपि अपरिहार्यमिति पद्येऽस्मिन् प्रसज्यतेऽयं दोषः ।

अत्रेदं समाधानम्—श्लोके श्रूयमाणं भवपदं
न विशेष्यसमर्पकम् ; न वा लीलाताण्डवपण्डित-
पदं विशेषणप्रत्यायकम् ; येनायं दोषः प्रादुर्प्ययात् ।
किन्तु लीलाताण्डवपण्डितपदमेव विशेष्यबोधकम् ।
भवपदन्तु भवन्ति जगतो जन्मस्थितिभङ्गाः
अस्मादिति अवयवव्युत्पत्त्या प्रपञ्चजन्मस्थेमप्रलय-
निमित्तत्वरूपविशेषमेव वक्ति । तस्मात् 'भवो

1 तच्च स्वघटकविशेष्यवाचकपदावधिकपूर्वत्वाभाववत् स्वघटकपदजनिताकाक्षाशामकार्यबोधकत्वाभाववत् यत् विशेष्यवाचकपदं तदघटितत्वे सति वाक्यस्वम् । अत्र श्लोकात्मकं वाक्यं स्वपदार्थः । तदघटकं यत् विशेष्य-
वाचकपदं 'भवः' इति पदम्, तदवधिकपूर्वत्वाभावः 'लीलाताण्डवपण्डितः' इति विशेष्यवाचकपदे ; तत्रैव शब्दे
श्लोकात्मकवाक्यघटक 'चूडामणीकृतविधुः' रित्यादिपदजनितायाः 'कथं चूडामणीकृतवान् ?' इत्याकाक्षायाः शाम-
कार्यबोधजनकत्वाभावोऽपि वर्तते इति तादृश 'लीलाताण्डवपण्डितः' इति विशेष्यवाचकपदघटितत्वे सति वाक्यस्य
प्रकृतश्लोके प्रसिद्ध्यति ॥

भवतु भव्याय' इत्येतावता वाक्येन विशेष्योप-
स्थित्यभावात् लीलाताण्डवपण्डितपदपर्यन्तमपि
मङ्गलजननरूपव्यापारनिर्वर्तयितुः विशेष्यस्याकांक्षा-
नुवर्तते एवेति नात्र समासपुनरात्तत्त्वम् । इति ॥

सूक्ष्मेक्षिकया तत्त्वमवलोकयतां विशेषदर्शनां
परमिदं समाधानं न हृदयङ्गमम् । तेपामियं विचार-
सरणिः— भवत्वरूपजातिप्रवृत्तिनिमित्तकस्य भव-
शब्दस्य अवयवव्युत्पत्तिपुरस्कारेण विशेषणवाचक-
तया वर्णनं न युक्तम्, नतरां च नृत्यविशेषविषयक-
विलक्षणज्ञानरूपगुणप्रवृत्तिनिमित्तकस्य लीलाताण्डव-
पण्डितपदस्य जातिप्रवृत्तिनिमित्तकपदान्तरसमभिव्या-
हारे विशेष्यवाचकत्वेन वर्णनम् । यतो ह्येवमाच-
क्षते शब्दस्वाभाव्यपरीक्षकाः—'जातिताद्विन्न-
प्रवृत्तिनिमित्तकशब्दानां मध्ये जातिप्रवृत्ति-
निमित्तकमेव विशेष्यवाचकम्' इति । जातिगुण-
क्रिया-यदृच्छा-प्रवृत्तिनिमित्तकानां "गौः, गौरः,
गन्ता" इत्यादिशब्दानां समुदाये गोत्वादिजाति-
प्रवृत्तिनिमित्तकमेव गवादिपदं विशेष्यवाचकम् इति
तद्वचोऽभिप्रायः । एतस्य नियमस्यास्वीकारे विशेषण-
विशेष्यभावे नियामकाभावेन नीलोत्पलमिवोत्पल-
नीलमित्यपिप्रयोगः स्यात् । तथाहि—समासविधायक-
शास्त्रे यत् प्रथमान्तपदनिर्दिष्टं तत् पूर्वं निपततीति
नियमः । 'विशेषणं विशेष्येण बहुलम्' इति कर्म-
धारयविधायकसूत्रे विशेषणवाचकपदस्य प्रथमान्त-
पदनिर्दिष्टत्वात् नियमेन पूर्वनिपातः । तदात्वे

नीलोत्पलयोः विशेषणविशेष्यभावे कामचारात्
उत्पलस्यैव विशेषणत्वविवक्षायां एतत्सूत्रानुरोधमुत्पल-
पदस्य विशेष्यत्वाभिमतनीलपदपूर्वभावित्वनैयत्येन
'उत्पलनीलम्' इत्यनिष्टप्रयोग आपद्येत । तस्मात्
जातिप्रवृत्तिनिमित्तकत्वादुत्पलादिपदस्यैव विशेष्य-
वाचकत्वमित्यङ्गीकरणीयम् । तथा च शिवशरीर-
वृत्तिजातिविशेषप्रवृत्तिनिमित्तकत्वात् भवपदं विशेष्य-
प्रत्यायकमेव ।

समाप्तपुनरात्तत्वनिराकरणप्रकारस्तु—नियता-
कांक्षारहितान्वयबोधोत्तरं अवशिष्टविशेषणान्तरान्वयार्थं
विशेष्यवाचकपदस्य पुनरनुसन्धानं हि समासपुन-
रात्तत्त्वम् । क्रियाकारकपदानां परस्पराकांक्षा नियता;
पुत्रादिपदानामपि निरूपकाकांक्षा नियता ; एवमेव
प्रयोजनाकांक्षापि नियतैव । प्रकृतपद्ये 'भवो भवतु
भव्याय' इत्येतावता वाक्येन नोपशम्यन्ती 'कस्मै
प्रयोजनाय भवो विधुवासुकी मणिकटकरुपा-
भूषणात्मना सम्पादितवान् ?' इति प्रयोजनाकांक्षा
ताण्डवनामकनृत्यविशेषस्य भूषणोपकरणकार्थस्य
उपस्थापकं यत् लीलाताण्डवपण्डितपदं तत्पर्यन्त-
मनुवर्तते । अतः लीलाताण्डवपण्डितपदसहितेतर-
वाक्यजन्यबोधस्यैव शान्ताकांक्षाकबोधस्यैव शान्ता-
कांक्षाकबोधत्वे तत्समनन्तरं विशेषणान्तरस्यानव-
शेषात् न समासस्य विशेष्यवाचकस्य अन्वयार्थं
पुनरादानम्—इत्यवगन्तव्यः । इति ॥

कृपास्वरूपम्

विद्यान् मुडुम्बै नरसिंहाचार्यः,

प्रांशुपालः

कृपा च दया । श्रीभाष्ये गीताभाष्ये च दयाया लक्षणमुक्तम्, 'दया हि नाम स्वार्थनिरपेक्षा, परदुःखासहिष्णुता' ।

'दयाभूतेषु सर्वेषु दुःखासहिष्णुत्वम्' इति । श्रीसहस्रनामभाष्ये 'विकर्ता' इति भगवन्नाम-व्याख्यानावसरे 'स्वार्थहर्षशोकाद्यभावेऽपि परार्थ-तत्प्रसक्तिरदोषः । अन्यथा परदुःखदुःखित्वादयः गुणाः कथमस्य स्युः । परदुःखदुःखित्वमेव दया' इति श्रीमद्भिर्महर्षयैः प्रतिपादितम् ।

श्रीवचनभूषणव्याख्याने, कृपा परदुःखासहिष्णुत्वमेव' इति श्रीरम्यजामातृमुनिभिः निरूपितम् ।

दया हि नाम 'स्वार्थनिरपेक्षत्वे सति परदुःखासहिष्णुत्वमेवे'ति श्रीकूरनारायणमिश्रैः प्रतिपादितम् ।

'परदुःखासहिष्णुत्वम् दया' इति श्रीभाष्योक्तेः ।

'परदुःखदुःखित्वम् दया' इति श्रीभट्टार्योक्तेश्च परस्परं विरोध इति चेन्न । परदुःखासहिष्णुत्वं च परदुःखदर्शनजनितदुःखवत्त्वमेवेति पर्यवसितार्थत्वात् । 'कर्तेति' भगवन्नामव्याख्यानावसरे, 'अधिकारी फली, जीवोऽपि हि स्वयं स्वस्य यथामुखदुःखाभि-

मानी तथा भगवानपि तदतिशयेन वा तदवस्थामि मानी । यथा—

'व्यसनेषु मनुष्याणां भृशं भवति दुःखितः ।

उत्सवेषु च सर्वेषु पितेव परितुष्यति' ॥

इति प्रतिपाद्य 'व्यसनेषु' इत्यनेन 'परदुःखदर्शन-जनितदुःखवत्त्वमेव दया' इति स्पष्टतया तैरेव निगदितम् । 'दयाऽन्येषां दुःखाप्रसहनम्' इति श्रीरङ्गराजस्तवे तैरनुगृहीतम् । एतेन 'परदुःख दर्शनजनितदुःखवत्त्वमेव दया' इति सुस्पष्टत्वाच्च विरोधः ।

दया परदुःखदुःखित्वं न भवति । अपि तु गुणान्तरमेवेति चेन्न ।

जिज्ञासाधिकरणे, दया हि स्वार्थनिरपेक्षा परदुःखासहिष्णुता । अत्र अनुकूलेतरजनः 'परः' इति विवक्षितः । 'अर्थादिकामनया परदुःखं शिश-मयिषोः तद्दुःखानुकृतिरनिष्टा स्यादेवेति तद्गुदासाय 'स्वार्थनिरपेक्षशब्दः' । यद्यपि कृपया परं रक्षतः शास्त्रसिद्धमदृष्टं, तथापि अदृष्टाभिसन्धिरहितस्यैव परदुःखदर्शनानन्तरम् अवशाश्रुपातादिमत्त्वदर्शनात् तद्रक्षणदशायामपि अदृष्टाभिसन्धिरहित्यदर्शनाच्च

स्वार्थानपेक्षता युक्ता । परदुःखदर्शनजनित-
तादात्मिकस्य दुःखनिवृत्तिरूपफला तत्प्रवृत्तिरिति
न स्वार्थानपेक्षत्वमिति चेत् ईदृशे स्वार्थत्वं शंभस्या-
प्यस्ति । तद्धि स्वार्थानपेक्षत्वं न विद्वन्ति' इति पर-
दुःखदर्शनजनितदुःखवत्वमेव दयेति प्रतिपादितम् ।

अत्र कृपावति भगवति पुरुषे परदुःखदर्शन-
जनिताश्रुपातादि तत्कारणभूतं दुःखमपि जायेतेति
सुस्पष्टत्वात्, दयायाः परदुःखदुःखित्वमाचार्यानु-
मतमिति सिद्धेः, दया कृपागुणरूपैवेति न काचि-
दनुपपत्तिः ।

यदि, सर्वज्ञस्य सत्यसङ्कल्पस्य परमपुरुषस्य
भगवतः श्रीमन्नारायणस्य, चेतनस्येव सुखदुःखादी-
कमस्तीति प्रतिपाद्यते तर्हि 'निर्दुःखः' इत्यादि-
श्रुतिविरोधापत्तेरिति चेन्न । निर्विकारश्रुतिसामान्यस्य
कर्म-प्रयुक्तविकारसामान्यनिषेधपरतयैव श्रीभाष्यादौ
प्रतिपादितत्वात् चेतनस्येव परमात्मनः कर्मजनित-
दुःखलेशस्यापि अभावान्न विरोधः ।

तर्हि सर्वकर्मफलप्रदो हि भगवान् सत्यसङ्कल्प-
स्सर्वेश्वरः, चेतनानां तत्कर्मणुगुण्येन सुखदुःखा-
दीनुद्भाव्य, स्वयमपि तद्वद्वा दुःखितो भवतीति
वचनं केषाञ्चिदननुमतत्वादनुचितमिति चेन्न ।

'सञ्जातवाष्पः परवीरहन्ता ।

रामो मुहूर्तं विमना बभूव' ॥

इति दण्डधरत्वप्रयुक्तदुःखप्रदाने तथा सुखानु-
भवहेतुभूतशास्त्रप्रवर्तनादिकरणे च चेतनदुःखदर्शन-
जनितदुःखवत्त्वं सर्वभूतमुद्ददश्रियःपतेः दोषाय
न कल्पते ।

तथा च 'परदुःखनिराचिकीर्षा दया', परम-
कारुणिकत्वं च स्वार्थनिरपेक्षा परदुःखनिरा-
करणेच्छा । 'कारुण्यं परहितप्रवणता' इति श्रीमद्भिः
कवितार्किकसिन्धौ निर्गमान्तसूरिभिः अनुगृहीत-
श्रीसुक्तेर्विरोध इति चेन्न; तथा मन्तव्यम् । कृपाकार्य-
मेव खलु परदुःखनिराचिकीर्षा । निराचिकीर्षा
च निराकरणानुकूलव्यापाररूपा । सा च कृपा-
कार्यभूतरक्षणान्तर्गता । अयमेवार्थः : श्रीमद्भिः
श्रुतप्रकाशिकाचार्यैः 'कृपया परं रक्षतः' इति
प्रकाशितः ।

गीताभाष्यतात्पर्यचन्द्रिकायाम् 'अपारकारुण्य-
सौशील्यवात्सल्यौदार्ये'त्यादिगीताभाष्योपोद्घातवा-
क्यव्याख्यानावसरे, 'स्वार्थनिरपेक्षया परदुःखा-
साहिष्णुतया' इति भाष्यकाराद्यभिमतार्थमेव
श्रीमद्भिः वेदान्तचार्यैः प्रतिपादितः । केवलं
परदुःखदुःखित्वं न दया । किन्तु, सा च परदुःख-
निराकरणेच्छार्थान्तमिति पर्यवसितम् ।

किञ्च 'परदुःखदर्शनजनितदुःखवत्वमेव दया'
इति इतिहासश्रेष्ठश्रीरामायणे वालकाण्डे प्रति-
पादितम् ।

'तं शोणितपरीताङ्गं वेष्टमानं महीतले ।

भार्या तु निहतं दृष्ट्वा रुराव करुणां गिरम् ॥

वियुक्ता पतिना तेन द्विजेन सहचारिणाः ।

ताम्रशीर्षेण मत्तेन पत्रिणा सहितेन वै ॥

तदा तु तं द्विजं दृष्ट्वा निपादेन निपातितम् ।

ऋपेर्धर्मात्मनस्तस्य कारुण्यं समपद्यत' ॥

इत्यादिना च अत्र मृतपक्षिनिमित्तरोदनश्रवणादिना ज्ञातं दुःखदर्शननिमित्तं, दुःखरूपं कारुण्यं सुस्पष्टमिति 'परदुःखदुःखित्वमेव दया' इति सर्वसम्मतम् । न च—

‘मा निपाद प्रतिष्ठां त्वमगमशश्रुतीस्समाः ।
यत्क्रौञ्चमिथुनादेकमवधीः काममोहितम्’ ॥

इत्यादिना व्याधं प्रति शापदानकरणेन 'परदुःख-
निराचिकीर्षारूपा दयैव अत्र प्रतिपादितेति वाच्यम्
शापदानस्य तदङ्गनाशोकापनोदनव्यापाररूपत्वात् ।

शापदानात्प्रागेव पतिवियोगजन्यदुःखमनुभवन्त्याः
स्त्रियः दर्शनेन कृपा भविता इति प्रतिपादितत्वात्,
निराचिकीर्षा च कृपाफलरूपेति प्रतिपादितत्वाच्च,
पतिवियोगजनितदुःखस्य पतिहन्तृनिपादशापेन निरा-
करणाननुकूलप्रसङ्गाच्च । अयमेवार्थः महाकविना
भोजराजेनापि प्रत्यपादि ; 'तत्र कञ्चन क्रौञ्च-
मिथुनादेकं पञ्चशरशरानुविद्धमपि व्याधेनानुविद्धं
निधायतो बद्धानुकम्पस्य' इत्यादिना ।

श्रीभट्टार्थकथितदयालक्षणसमन्वयेनैव, श्रीवर-
चरसूरिभिः अनुगृहीतश्रीवचनभूषणव्याख्यानप्रति-
पादितदयालक्षणमपि सुसङ्गतमिति वेदितव्यम् ।

‘दयमानमनाः’ इति भगवान् परमपदवासी
पुरुषोत्तमः चेतनेषु निर्हेतुककृपया रामकृष्णादिविभव-
रूपेणावतरितुं सङ्कल्पयामास । किञ्च 'तिरुप्पावै'
दिव्यप्रबन्धगतप्रथमगाथायाः व्याख्यानावसरे दया,
वात्सल्य, सौशील्य, क्षमागुणानां प्रदर्शनायैव
कृष्णावतार इति प्रतिपाद्य, दयाया प्रधानतां प्रति-
पाद्य चेतनेषु प्रवाहपरीवाहरूपेण कृपां प्रसार्य तान्
पालयामास इत्यभाणि । तत्र दयायाः 'परदुःख-
दुःखित्वमेव' लक्षणं निर्विवादमित्युपोषितम् ।

‘स एकाकी न रमेत’ इति श्रुतिं हृदि निधाय
तिरुमन्त्रार्थव्याख्यानावतारिकायाम् — ‘अत्यन्तं
व्याकुलचित्तः’ इति मुनिवरैरभाणि यत्तदपि सुसङ्गत-
मित्यलं विचारचर्चया ।

‘दयाभूतहितैषित्वम्’ इति व्यासयोगे । तथा
'दया च सर्वभूतेषु सर्वत्रानुग्रहस्मृतः' इति याज्ञ-
वल्क्यस्मृतौ च यद्वयालक्षणं प्रतिपादितं तत्
परदुःखासहिष्णुत्वस्य अवस्थाविशेष एवेति प्रति-
भाति । 'निरपेक्षा परदुःखासहिष्णुता दया' इति
भाष्यश्रीसूक्तिः सर्वतस्स्वरसङ्गतेत्यलं विदुषां मुदे ॥

॥ इति शम् ॥

वेदविचारः

विद्वाच्च आत्मकूरु वेङ्कटनाथाचार्यः

कृष्णयजुर्वेदाध्यापकः

भाष्यं यस्य निश्चय लक्ष्मणमुनेः कौतूहलात् भारती
सूत्राणामिदमुत्तमं विवरणं निश्चित्य मानानुगम् ।
वागीशस्य निजप्रियाय निखिलान्वेदान् प्रदातुश्शुभाम्
मूर्तिं स्वेन सदाचिंतां समदधात् यस्मै स
जीयान्मुनिः ॥

नमस्त्रेधा विभक्तानां
आत्मनामन्तरात्मने ।
ब्रह्मणे हयवक्त्राय
वन्धमोक्षैकहेतवे ॥

अयि महाशयाः पण्डितवरेण्याः वैदिकसार्व-
भौमाः ये विद्वांसः तेषां सन्निधौ वेदविषयमधिकृत्य
किञ्चिदिव विज्ञापयामि । सर्वास्वपि विद्यासु
आत्मविद्यायाः वैशिष्ट्यं भगवान् श्रीकृष्णः प्रति-
पादयाम्बभूव । विषयतः फलतश्च वैशिष्ट्यं भवति
आत्मविद्यायाः । निरुपाधिक-आत्मशब्दः परमात्म-
परः । परमात्मा च निरतिशयप्रियरूपः । तादृश
परमात्मविषयप्रतिपादिकाः विद्याः वेदवेदान्तादयः ।
तत्र ऋग्वेदः-यजुर्वेदः-सामवेदः-अथर्वणवेदश्चेति
चत्वारो वेदाः । इदानीं कृष्णयजुर्वेदमधिकृत्य
विज्ञाप्यते । सप्तकाण्डविशिष्टा संहिता । तस्याः
क्रमपाठः-पदपाठः-जटापाठः-घनपाठश्चेति ।
ब्राह्मणभागश्च वर्तते । अष्टकत्रयविशिष्टः । काठकं
आरण्यकं चेति । आहत्य आशीतिद्वयमिति नाम्ना

प्रथितः कृष्णयजुर्वेदः परमात्मस्वरूपमेव प्रति-
पादयति । तित्तिरिपक्षिरूपेण भगवान् नारायणः
अवततार । तदानीं गंगातीरे जपपरायणाः ऋषयः
आसन् । तादृशान् ऋषीन् प्रति तित्तिरिपक्षिरूपो
नारायणः कृष्णयजुर्वेदं उपदिदेश । अत एव
तैत्तिरीयसंहिता तैत्तिरीयब्रह्मणमिति नाम्ना प्रसिद्धो
वेदः । एकदा भगवान् सृष्टिर्तुः ब्रह्मणः सर्वान्
वेदान् उपदिदेश । वेदाध्ययनान्तरमेव ब्रह्मणः
सृष्टिर्तुत्वं अजायत । तदा भगवन्तं विस्मृत्य
स्वेच्छाविहारी सन् संतस्थौ चतुर्मुखः । तस्य
अहंकारादिकं दृष्ट्वा कञ्चिदिव शिक्षणीयः एषः इति
निश्चित्य मधुकैटभादिराक्षसान् ससर्ज । तदनन्तरं
चतुर्मुखसविधे वर्तमानं वेदजातं राक्षसाः चोरया-
मासुः । तदनन्तरं एकयज्ञसर्वकालं परमात्मानं
प्रति चतुर्मुखः तपश्चकार ।

वेदा मे परमं चक्षुः

वेदा मे परमं धनम् ।

इति दुःखितस्य कमलासनस्य पुरतः भगवान्
नारायणः श्रावणशुद्धपूर्णिमायां श्रवणनक्षत्रे हयग्रीव-
रूपेण महाविष्णुः अवततार । तदनन्तरं राक्षससंहारं
कृत्वा विरिञ्चेः सर्वान् वेदान् उपदिदेश । अत
एव अस्माभिरपि श्रावणशुद्धपूर्णिमायां “उपाकर्म”
इति नाम्ना वेदारम्भः क्रियते । इति हयग्रीव-अवतार-
विषयः विज्ञापितः । वाक्यदोषाः क्षन्तव्याः ।

यदुशैले संस्कृतोत्सवः

विद्वान् जि० मञ्जुनाथः

प्राचीनन्यायविद्वन्मध्यमा-III

अतिक्रान्ते २६-९-८६ तमे दिनाङ्के यदु-
शैलस्य वेदवेदान्तबोधिसंस्कृतमहापाठशालयां महता-
वैभवेन संस्कृतोत्सवः समभवत् । प्रारम्भे
शालायाः विद्यार्थिन्यः सभास्तुतिमागायन् ।
विद्वांसः श्रीरामशर्माणः स्वागतमकुर्वन् । समा-
रम्भावसरे प्रचलितासु स्पर्धासु विजेतृभ्यः पारि-
तोषिकं, शास्त्रेषु विद्वदुत्तमापरीक्षायां समुत्तीर्णेभ्यः
दशाधिकेभ्यः श्रीमतां वावूराजेन्द्रप्रसादमहाशयानां
स्मारकं स्वर्णपदकं च सभाध्यक्षस्थानमलङ्कृतवद्भिः
महापाठशालाध्यक्षवर्यैः विद्वद्भिः मुकुम्भै नरसिंहा-
चार्यैः आशीर्चनपूर्वकमदायिपत् । “ अद्यत्वे
संस्कृतव्यवहारः ” इति विषयमवलम्ब्य रामप्रियः,
आशाराणी च सम्यक् अवदताम् । विद्वांसः
उमाक्रान्तभट्टाः संस्कृतभाषायाः नियमविषयं
प्रस्तुत्य, महत्त्वं चावर्णयन् ।

प्रथितयशसां विदुषां जगूंसुदर्शनाचार्य-एम्बार्-
सम्पत्कुमाराचार्य-जगून्तरसिंहाचार्य-राजगोपालानां
च सम्माननं सज्जातम् । मानयितारः विद्वांसः
एन्. एस्. रामभट्टाचार्याः तेषां चतुर्णामपि राङ्गव-
माच्छाद्य, फलताम्बूलानि समर्प्य, अभिनन्दनायाः
कारणं फलं च सम्यक् बोधयामासुः । मानिताश्च
स्वाभिप्रायं न्यवेदयन् ।

संस्कृतोत्सवस्य मुख्यातिथयः महीसुरपुर्यां
विराजमानस्य प्राच्यविद्यासंशोधनालयस्य संशोधक-
सहायकाः विद्वांसः एच्. वि. नागराजमहोदयाः
भाषमाणाः “ संस्कृतभाषा नैव क्लिष्टा । भाषायाः
काठिण्यं कास्ति ? वक्तुर्भावनं यथा तथैव भाषा
भवति । सरलैः शब्दैः स्वाभिप्रायं प्रकटयितुं
शक्यते । स्वाभिप्रायप्रकटने असमर्थानां सर्वा अपि
भाषाः क्लिष्टा एव भवन्ति । तस्मात् भाषायाः
काठिण्यं नास्त्येवेति कथयित्वा, प्राक्तने काले
सुरसरस्वत्याः प्रेम जनेषु कथमासीदिति प्रबोधनाय
तालपत्रस्थं किमप्यशुद्धं पद्यमेकं निगद्य, अपशब्दैरपि
पद्यनिर्माणप्रयासः तत्कालीनानां अस्यामादरातिशयं
व्यनक्ति ” इति वर्णयामसुः । सरलमुन्दर-
वाक्सरण्या हास्यस्यन्दिनां कथानां कथनेन च
सर्वानपि सन्तसाम्बुधौ प्लावयामासुः । अन्ते विदुषा
रामशर्मणा कर्तव्यप्रकाशनमकारि । मातृगीतेन
समाप्तिमगात् समारम्भः । रात्रौ छात्रैः “ मूर्खशिष्य-
धर्मजये ” इति रूपके प्रदर्शिते ।

एवं संस्कृतोत्सवः संस्कृतोत्सव एवाभवदिति-
शम् ।

विशिष्टाद्वैते अर्थपञ्चकम्

चिद्वान् ई. जे. श्रीवेङ्कटेशः
धर्मशास्त्रविद्वदुत्तमा-II

अर्थपञ्चकनिष्णातः पञ्चसंस्कारसंस्कृतः ।

पञ्चकालपरो जीयात् पञ्चाचार्यपदाश्रयः ॥

श्रियःपतिः अवाससमस्तकामः समस्तकल्याण-
गुणगणनिधिः जगज्जन्मादिकारणं परात्परः
परमपुरुषः परब्रह्माभिधानः श्रीमन्नारायणः परमं
पदमधितिष्ठन् चेतनोज्जिजीविषया सिसृक्षुस्तान्
करणकलेवरैः संयोज्य, विधिनिषेधपराणि शास्त्राणि
तदुपदेष्टुन् आचार्याश्च प्रदाय अर्थपञ्चकज्ञानम्
उपदिदेश । तदुक्तम्—

‘प्राप्यस्य ब्रह्मणो रूपं प्राप्तुश्च प्रत्यगात्मनः ।

प्राप्त्युपायं फलं प्राप्तेः तथा प्राप्तिविरोधि च ॥

वदन्ति निखिला वेदाः सेतिहासपुराणकाः ।

मुनयश्च महात्मानः वेदवेदान्त(र्थ)वेदिनः’ ॥

इति । ‘वेदाच्छास्त्रं परं नास्ति न दैवं केशवात्परम्’

इति व्यासोक्तदिशा सकलप्रमाणमूर्धन्यः शास्त्रा-

सहस्रपरिगतः नित्यनिर्दुष्टाविच्छिन्नसम्प्रदायः अपौरु-

षेयः अनन्तश्रुतिनिकरः साङ्गसशिरस्कः खलु एतदर्थ-

पञ्चकं प्रपञ्चयति । मीमांसारज्जनरजितदृशाश्च

अस्मिन् निगूढाः गहनतराः सूक्ष्मतमाश्चार्थाः

स्पष्टप्रतीतिविषयाः नैव भवन्ति । अतः खलु

‘इतिहासपुराणाभ्यां वेदं समुपबृंहयेत्’ इति

स्मृत्यनुसारेण व्यास-वाल्मीकि-पराशरादयः,

श्रीरामायण, महाभारत, विष्णुपुराणादिभिः तदेतद्वेद-

जातम् अर्थपञ्चकनिर्वचनेन उपबृंहयाञ्चकुः ।

कं ‘अहं वेद्वि म हात्मानं रामं सत्यपराक्रमम्’

इति रीत्या सकलाः श्रुतीः तदर्थभूतं परात्परं

परमपुरुषञ्च परं ब्रह्म करबदरसदृशं साक्षात्कृत्य,

सुहिताः महात्मानः मुनयश्च एतदेव अर्थपञ्चकं

अवश्यं ज्ञातव्यं स्वयं विदन्ति उपदिशन्ति च ।

तस्यैतस्यार्थपञ्चकस्य स्वरूपं कीदृशमिति किञ्चिद्वि-

वृणुमः—

‘प्राप्यस्य ब्रह्मणो रूपम्’—‘ब्रह्म विदाम्नोति
परम्’ इत्यादिना चेतनप्राप्यभूतं परं ब्रह्म इति
ज्ञायते । तच्च किमिति जिज्ञासायाम्—नाना-
शास्त्रोक्तानां ‘सत्’, ‘ब्रह्म’, ‘आत्मा’ इत्यादीनां
शब्दानां सामान्यविशेषन्यायपर्यवसितार्थबोधकेन
देवताविशेषनिर्णयकेन ‘एको ह वै नारायण आसीत्
न ब्रह्म नेशानो नेमे द्यावा-पृथिवी’ इत्यादि
महोपनिषद्वाक्येन नारायणाख्यदेवताविशेषे एव
ब्रह्मादिशब्दाः पर्यवस्यन्ति । अतः परब्रह्मभूतः
पुरुषोत्तमः नारायण एव । तस्य स्वरूपं च ‘सत्यं
ज्ञानमनन्तं ब्रह्म’ इति शोधकवाक्येन ‘सत्यत्व,
ज्ञानत्व, अनन्तत्व, अमलत्वादिगुणगणविशिष्टं
ब्रह्म’ इति विवृतम् । अपरिच्छिन्नज्ञानानन्दस्वरूपम्
इति फलितोऽर्थः ।

‘अपहतपाप्मा विजरो विमृत्युर्विशोको विजिघत्सः अपिपासः सत्यकामः सत्यसङ्कल्पः’ इत्यादि श्रुति प्रतिपादितं हेयगुणप्रतिभटत्वं (विरोधित्वं) सकल-कल्याणगुणाकरत्वञ्च राज्ञः छत्रचामरे इवाऽस्य ‘उभयलिङ्गम्’ इति कथ्यते ।

‘एतादृशं परं ब्रह्म चेतनस्य प्राप्यम्’ इति प्राप्यभूतस्य परस्य ब्रह्मणः स्वरूपं निखिलाः वेदाः वदन्ति इत्यन्वयः । ब्रह्मलक्षणन्तु — ‘यतो वा इमानि भूतानि जायन्ते । येन जातानि जीवन्ति । यत्प्रयन्त्यभिसंविशन्ति’ इति श्रुत्या जगज्जन्मस्थितिलयकारणं यत् तत् ब्रह्म इति ।

‘प्राप्तुश्च प्रत्यगात्मनः’ एतादृशस्य परस्य ब्रह्मणः प्राप्ता यः चेतनः तस्य, रूपम् इत्यनुपपद्यते, स्वरूपमित्यर्थः । प्रति अञ्जति इति प्रत्यक्, स च असौ आत्मा च प्रत्यगात्मा । स्वयं प्रकाशः जीवात्मा इत्यर्थः । घटादयो हि भावाः इन्द्रियादिद्वारा आलोकसहकारादिकमपेक्ष्य चेतनस्य प्रकाशन्ते । आत्मा तु स्वस्मै स्वयमेव भासते । इमे च आत्मानः बहवः नित्याश्च । ‘नित्यो नित्यानां चेतनश्चेतनानाम् एको बहूनां यो विदधाति कामान्’ इति श्रुतेः । एतेषाञ्चात्मनां कर्मकृतदेवादिशरीर-रूपभेदापगमे सति स्वरूपभेदः वाचामगोचरः । स्वसंवेद्यज्ञानस्वरूपं इत्येतावतैव निर्देष्टुं शक्यः । एते च आत्मानः अणवः ‘वालाग्रशतभागस्य शतधा कल्पितस्य च । भागो जीवस्य विज्ञेयः’ इति श्रुतेः । अस्य धर्मभूतं ज्ञानं तु त्रिमु सदपि कर्मकृतसङ्कोचविकासादिरूपः परिणामः तस्य

अनिवार्यः । अस्य लक्षणन्तु — ‘भगवच्छेषत्वे सति पारतन्त्र्यम्’ इदमेव अन्तरङ्गं लक्षणम् । ज्ञातृत्वम्, कर्तृत्वम्, भोक्तृत्वम् इत्यादि तु बहिरङ्गमेव ।

‘प्राप्त्युपायम्’ वदन्ति इत्यन्वयः । एवम्भूतस्य परस्य ब्रह्मणः प्राप्तेः साधनं किम् ? इति जिज्ञासा-याम्, ‘सत्त्वशुद्धौ ध्रुवा स्मृतिः’ ‘नायमात्मा’ ‘यमेवैष वृणुते’ इत्यादि श्रुतिसहकृतया ‘तमेवं विद्वान् अमृत इह भवति’ इत्यादि श्रुत्या तैल-धारावदविच्छिन्नस्मृतिसन्ततिरूपः प्रीतिरूपापन्नः ज्ञानविशेषः एवेति निश्चीयते । स एव भक्तिः, उपासनम्, वेदनम् इत्यादिभिः शब्दैः उल्लिख्यते । तदेव च उपासनम्, कर्मयोग-ज्ञानयोगाङ्गकं सत् मोक्षसाधनम् । न तु वाक्यार्थज्ञानमात्रम् इति विवेकः । एतेन ज्ञानान्मोक्षः इति सामान्यवचनमपि समन्वितं भवति ।

‘फलं चैव’ — प्राप्तेः वदन्ति इत्यन्वयः । भगवत्प्राप्तेः फलं च ‘तमसः परस्तात्’, ‘रजसः पराके’ इतिरीत्या रजस्तमोभ्याम् असंस्पृष्टशुद्ध-सत्त्वमयदेशविशेषावच्छिन्नभगवदनुभवजनितप्रीति-कारितः तत्किङ्करभावः । तेन च ‘अहमन्त्रं’ ‘अहमन्नादः’ इत्यादिरूपः आनन्दानुभवः । स च ‘बद्धाञ्जलिपुटादृष्टाः नम इत्येव वादिनः’ इत्युक्ती-रीत्या तादृशकिङ्करभावजनितानन्दानुभवस्यापि ‘नमः’ इति तदीयत्वेन तस्मिन्नेव भगवति समर्पणम् ।

‘तथा प्राप्तिविरोधि च’ — पूर्वोक्तभगवत्प्राप्तेः विरोधिभूतस्य शरीरात्मकप्रकृतेः स्वरूपं वदन्ति

इत्यर्थः । हेयत्वेन नश्वरत्वेन ब्रह्मादितत्त्वस्वरूपति-
रोधायकत्वेन भगवत्प्राप्तिमाधनीभूततत्त्वज्ञानविरोधित्वं
संसारबन्धकारणत्वम् । इदमेव च अचेतनमित्युच्यते ।
परिणामि च स्वरूपतः इति ।

मुमुक्षुणां च एतादृशम् अर्थपञ्चकं अवश्यं
ज्ञातव्यम् । तेन च साङ्गानुष्ठितेन मुमुक्षुः फल-
भागभवति । इदमेव च तत्त्वं-हितम् (उपायः)
पुरुषार्थः इत्यपि व्यवहरन्ति । तत्त्वम् तस्य भावः
यथावस्थितं वस्तु । रामानुजीये च अस्मिन् दर्शने
तत्त्वत्रयं प्रतिपाद्यते । तच्च चिन्, अचिन्, ईश्वर
इति । चिन्—जीवात्मा चेतनः अचित्-प्रकृतिः
अचेतना, ईश्वरः—अनयोर्नियामकः । हितं-साधनं-
पुरुषार्थः भगवत्प्राप्तेः फलम् तत्त्वनिरूपणेन
विरोधिस्वरूपं विवृतं भवति ।

‘देवोऽहं, मनुष्योऽहम्’ इत्यादिषु शरीर-
चाचकानि देवादिपदानि तदन्तर्गतेति जीवे यथा
पर्यवस्यन्ति । तथैव जीवस्याप्यन्तर्यामिणि पर-
मात्मनि पर्यवस्यन्ति । इति च शक्तिरूपायाः
पदवृत्तेः शरीरे अपर्यवसानेन शरीरिणि पर्यवसानेन

च सिध्यति । इदञ्च ‘वेदान्तश्रवणेनैव हि व्युत्पत्तिः
पूर्यते’ इति भाष्यकारश्रीसूक्तिसिद्धम् । अतश्च
घट-पट-देवदत्तादिशब्देषु शरीरात्मभावेनैव अभेदो
ग्राह्यः । ‘यः पृथिव्यां तिष्ठन्’, ‘य आत्मनि
तिष्ठन्’, आत्मनोऽन्तरः यमात्मा न वेद, यस्यात्मा
शरीरम्, यमात्मानमन्तरो यमयति स आत्मा
अन्तर्याम्यमृतः’ इत्यादि-अन्तर्यामिब्राह्मणोक्तदिशा
अपृथक्सिद्धाख्यः शरीरशरीरिभावः सम्बन्ध-
विशेषः एतन्मतप्रधानप्रतितन्त्रम्, प्रकृतिः महत्,
अहङ्कारः, पञ्चतन्मात्राणि, पञ्चभूतानि एका-
दशेन्द्रियाणि इति चतुर्विंशतितत्त्वानि अचितः
प्रकृतेः विकारभूतानि, पञ्चविंशः चिद्रूपः पुरुषो
जीवः षड्विंशः ईश्वरः परमपुरुषः भगवन्नारायणः
इति तत्त्वत्रयं ‘तत्त्वमेको महायोगी हरिर्नारायणः
प्रभुः’ इति तु शरीरशरीरिभावेन चिदचिद्विशिष्टं
तत्त्वम् एकमेव इत्यर्थकम् । अत एव च अस्य
मतस्य विशिष्टाद्वैतं इति नाम सार्थकं सरलं सरसं
समञ्जसञ्च इति ॥

॥ शुभमस्तु ॥

—०—

विविक्तवर्णाभरणा सुखश्रुतिः,

प्रसादयन्ती हृदयान्यपि द्विषाम् ।

प्रवर्तते नाकृतपुण्यकर्मणाम्,

प्रसन्नगम्भीरपदा सरस्वती ॥

—भारविः

श्रीः

आन्वीक्षिक्याम् अर्थतत्त्वम्

विद्वान् एन्. एस्. राममद्राचार्यः
'शास्त्रचूडामणि'—प्राध्यापकः

॥ ॐ नमो महद्भूयो मुनिभ्यो गुरुभ्यः ॥

कणाद-गौतमाभ्यां या वर्धिता सादरं बहु ।
आन्वीक्षिकी न्यायतत्त्वपद्धतिः सा विचिन्त्यते ॥
आपण्डित-पामरं आकीट-पतङ्गं च सर्वमेव
प्राणिजातं यत्र कुत्रचित् प्रवर्तमानं निवर्तमानं वा
ईप्सा-जिह्वासाभ्यामेव तत्तादृशमुपलभ्यते । तत्र
ईप्सा तावत्-कस्मिंश्चन विषये 'इदं मे भूयात्'
इतीदृशी आत्मगता इच्छा । जिह्वासा च
कस्मिंश्चन विषये 'इदं मे मा भूत्' इतीदृशी द्वेषा-
परपर्याया । इमौ च इच्छा-द्वेषौ स्वाभाविकौ
कृत्रिमौ च भवतः । स्वाभाविकत्वस्य दुर्निरूपत्वात्,
आपाततः तत्स्वरूपम्, अज्ञातादिकानेकजन्मार्जित-
वासनाप्रभवत्वमेवेति वक्तव्यं भवति । तच्च ऋते
सुशिक्षादुःशिक्षे, उत्पन्नं शिशुमारभ्य यत् मन-
इन्द्रिय-शरीराणां सञ्चेष्टनं चेतनेषु उपलभ्यते,
तेन शिशोर्वृद्धिं सावधानेन चेतसा परीक्षिषुभिः,
केवलं नैसर्गिकार्थसंशीलनप्रवणैः अराग-द्वेषोपहतैः
वृद्धैः सद्भिः विद्वद्भिः अनुमातुं शक्यम् । कृत्रिमत्वं
च-सत्पथे वा दुष्पथे वा चेतनं नेतुकामैः आत्मा-
नात्मबन्धुभिः वेत्तल्लानां नम्रत्व-ऋजुत्वाद्यापादन-
मिव भूयो भूयः तत्र तत्र प्रवर्तन-तद्वलात्करणादिना
यथायोम्यं नैरन्तर्येण चोदनायत्तम् । केषांचन

चेतनानां एकस्मिन्नेव जन्मनि अल्पीयसा बन्दीयसा
वा कालेन प्राक्तनी वासना दूरीकर्तुं शक्यते ;
नूतना च वासना आधातुमपि । केषांचन तु
चेतनानां प्राक्तनी वासना नैव संमार्जयितुं शक्यते ;
नतगां च नूतना वासना आधीयते । परं महता
कालेन उभे अपि सुसम्पादे भवतः । अनेनेदं
सुनिश्चयं, यत् दृष्ट-श्रुतव्यवहारापेक्षया, रूढमूलस्य
स्वभावतो वृद्धिः अनुवृत्तिश्च सुकमेति । तच्च
स्वेनैव युक्तयुक्तत्वपरिचिन्तनतः तन्मूलप्रवृत्ति-
पारम्पर्येण च सुदृढतामेति । इदमेव च, दृष्ट-श्रुतौ
अवलम्ब्य स्वयं चिन्तनं नाम यदस्ति, तदेव
अन्वीक्षणम्—अन्वीक्षा । सा चेन्महर्षिमनीषाविषय-
भूनां सरणिमनुहन्ते, तदा तत्स्वग्राहिणी सत्पथगामिनी
आत्यन्तिकदुःखनिवृत्तिकरी भवतीति, सा प्रमाण-
मूर्धन्यतां प्राप्नोति काल-देशादिभेदेनेति, अन्वीक्षाम-
वलम्ब्य प्रवृत्तम् आन्वीक्षिकी नाम शास्त्रम् ॥ इदमेव
अन्वीक्षणम्, विजयं प्रति तत्सारथिना भगवता
गीताचार्येण महत् उपदेशस्यान्ते—

'विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु'

(भ.गी. 18) इति,

विशेषतो विमर्शापरपर्यायां अन्वीक्षामेव तदीया-
ध्यवसायदाढ्यापादकतया उपदिष्टवता तत्त्वाध्यव-
सायसामान्यकारणतया निर्णीतमिति विज्ञायते ॥

[आपवर्गिकपदप्रेस्तोः करावलम्बनं दर्शनमिदम्]

सर्वो ह्ययं चेतनप्रपञ्चः, परमपुरुषार्थलभायैव
स्वेन प्राप्तं करणकलेवराद्युपकरणजातं, यन्त्रमर्मा-
ज्ञानतो यन्त्रारूढो बालिश इव, अविद्यातिरोहितधि-
षणतया नैव सम्यगुपयोक्तुं क्षमते; प्रत्युत महति
अन्धकूपे एव पतति । तथा च पतनपरम्परया
अनवस्थितभ्रान्तिचक्रः सन्, इह चासुत्रं च नैव
सुखकणिकां लभते । परं सुखमृगतृष्णिकया अविरतं
धावन्, संसारीभूय परिश्रान्तः नितान्तं खिद्यत्येव ;
विशाले पञ्जरे सूत्रेण बद्धः शकुनिरिव ॥

अस्माच्च अनवस्थितस्वभावात् चक्रात् स्वात्मानं
मोचयितुं यदि लिप्सेत, तदा मिथ्याज्ञानं सर्वम्
अतस्मिन्स्वरूपं स्वस्मिन् रूढमूलं निरवशेषं
निरङ्कुरं च उत्पादयेत् । तदर्थं च विषयज्ञानसाधन-
तया भासमानानीन्द्रियादीनि अनादिदोषाक्रान्तानि
निर्दोषाणि कृत्वा, तानि सर्वाणि यथावस्थितार्थ-
ग्राहीणि यथा स्युः ; तथा निरन्तरं प्रयत्य बाह्यतः
आन्तरतश्च अन्वीक्षासम्पत्तिः कार्या । प्रत्यक्षा-
गमाभ्याम् ईक्षितस्य विषयस्य अनु-पश्चात् ईक्षणं
खलु ! अन्वीक्षा । यद्ययं पुरुषः नियमेन अन्वीक्षा-
सहाय एव वर्तेत ; तदा प्रमाणानि कदाऽपि
आभासतां नाऽऽनुवन्ति ; सम्यग् दर्शनायैव
प्रभवन्ति । ततश्च मिथ्याज्ञानरूपाया अविद्यायाः
'आत्मनि अनात्मबुद्धिः, अनात्मनि आत्मबुद्धिः,

नित्ये अनित्यबुद्धिः, अनित्ये नित्यबुद्धिः, सुखसाधने
दुःखसाधनत्वबुद्धिः, दुःखसाधने सुखसाधनत्वबुद्धिः'
इत्यादिरूपायाः नूतनतया अनुदये, पूर्वमुदितायाश्च
स्वभावतो नाशे आत्मस्वरूपायत्तम् आपवर्गिकं पदं
लब्धं भवति । अमुं चार्थं 'तदत्यन्तविमोक्षोऽपवर्गः'
(न्या. सू.) 'दुःखजन्मप्रवृत्तिदोषमिथ्याज्ञानाना-
मुत्तरोत्तरापाये तदनन्तराभावादपवर्गः' (न्या. सू.)
इत्यादीन्यान्वीक्षिकीदर्शनपदामिधेयन्यायवैशेषि-
कादिगतानि सूत्राणि सम्यक्सुबोधं प्रतिपादयन्तीति ।

[तत्त्वज्ञानस्वरूपम्]

तत्त्वं नाम-प्रमेयतत्त्वम् । तच्च प्रमेयम्, यत्
अर्थजातम् मुमुक्षुणा चेतनेन प्रमया विषयीकार्यं
यत्तत्त्वाज्ञानात् निरन्तरः संसारः ; यत्तत्त्वज्ञानाच्च
आत्यन्तिकदुःखनिवृत्तिरूपो मोक्षः, तदेव अर्थ-
जातम् । तद्विषयिणी अप्रमेय खलु अविद्येत्युच्यते ।
तस्य भावः तत्त्वम् । प्रमेयार्थगतः अविपर्यस्तः
प्रकारः । 'तत्त्वम् अनारोपितं रूपम्' इति तत्त्व-
विदुक्तं तत्त्वस्वरूपम् । आरोपः अविद्या विपर्ययः
इत्यादयः तत्त्वज्ञानप्रतिद्वन्द्विवाचकाः शब्दाः ।
उक्तमेतत् प्रमेयार्थविषयकं तत्त्वज्ञानम्, 'प्रमा
यथार्थज्ञानं विद्या' इत्यादिभिः शब्दैरभिधीयते ।
प्रकृष्टं मानमेव प्रमा । माने प्रकर्षश्च-धर्मिस्वरूपे
असतः प्रकारस्य धर्मिसम्पृक्तत्वासंस्पर्श एव ।
यथार्थज्ञानं च—अर्थमनतिक्रम्य यथार्थम् । यथार्थ-
ज्ञानं च अर्थस्याऽतिक्रमे नैव सम्भवति । अतिक्रमो हि
अविद्यमानस्य प्रकारस्य धर्मिगतत्वमानमेव ।
'विद्या'शब्दस्य मिथ्याज्ञानवाच्यविद्याशब्दप्रति-
द्वन्द्वत्वात्, यथावस्थितवस्तुज्ञानमेव विद्या ।

ज्ञानेन तत्त्वतो विषयीकरणीयाणि प्रमेयाण्यान्वीक्षि-
क्यभिधेयन्यायदर्शने एवं परिगणितानि द्वादश—

‘आत्मशरीरेन्द्रियार्थबुद्धिमनःप्रवृत्तिदोष-
प्रेत्यभावफलदुःखापवर्गास्तु प्रमेयम्’
(न्या.सू.)—इति ।

(१) आत्मा तावत्—ज्ञानस्याधिकरणभूतः जीवः
ईश्वरश्चेति द्विविधः । जीवाः संसारभागिनः
असङ्ख्याताः शरीरभेदेन भिन्नाः विभवः ।
अनेन बन्ध-मोक्षादिव्यवस्थानां सिद्धिर्भवति ।
ईश्वरस्त्वेक एव अशरीरी विभुर्नित्यमुक्तः ।

(२) शरीरं तावत् चेष्टायाः इन्द्रियाणां च
तथा अर्थापरपर्यायस्य भोगस्य च आश्रयभूतं,
चेतनानां संसरणाय तत्त्वज्ञानसम्पादनाय च
कल्पते । रागद्वेषमोहानां निषिद्धाचरणादेश्चाव-
च्छेदकत्वे संसारहेतुर्भवति । तदेवैवं संक्षिप्त-
मेकोक्त्या भगवद्गीतायाम्—

‘काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम्’ ॥
इति, तथा,
‘त्रिविधं नरकस्यैतद्द्वारं नाशनमात्मनः ।
कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत् त्रयं त्यजेत् ॥
इति च ।

अन्यत्र च तदीयहेतुपरम्परा चैवं सङ्गृहीता—

‘सङ्गात् सङ्गायते कामः
कामात् क्रोधोऽभिजायते ।
क्रोधाद् भवति संमोहः
संमोहात् स्मृतिविभ्रमः ॥

स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशः
बुद्धिनाशात् प्रणश्यति’ ॥ इति ।

न्यायदर्शनेऽपि—

‘तत्रैराश्यं रागद्वेषमोहार्थान्तरभावात्’ (न्या.सू.)
‘तेषां मोहः पापीयान्’ (न्या.सू.) इति ॥

वेद-स्मृत्यादिविहिताचरणेन, नैरन्तर्यतो योगसेवनेन
च तदेव शरीरं तत्त्वज्ञानाधानसाधनं सत् अपवर्ग-
हेतुर्भवति ।

(३) इन्द्रियाणि च चक्षुरादीनि बाह्यानि पञ्च,
आन्तरं मन एकमिति आहत्य षट्सङ्ख्यानि ।
एतानि च आत्मनो बाह्यान्तर्विषयग्रहणसाधनानि ।
उक्तं च ‘मनःषष्ठानीन्द्रियाणि’ इति ।

(४) अर्थास्तावत्—इन्द्रियैः करणभूतैरनु-
भाव्याः विषयाः शब्दादयः । ‘गोचरा इन्द्रियार्थाश्च’
इत्यमरः ।

(५) बुद्धिर्नाम—ज्ञानापरपर्यायं इन्द्रियार्थ-
संनिर्कर्षजं बाह्यमान्तरं च ग्रहणम्, संस्कारद्वारा
तज्जं स्मरणं च । अस्या एव प्रधानतः संसरण-
मोक्षहेतुत्वम्, सदसदात्मकतत्त्वात्तत्त्वविषयकत्वा-
भ्याम् ।

(६) मनः—आत्मनः आन्तरमुखदुःखाद्युप-
लब्धिसाधनम् आन्तरमिन्द्रियम् । यद्यपीन्द्रियपदे-
नैवास्य ग्रहणं भवति ; अथाऽपि आत्मनः अत्यन्त-
संनिहितत्वात्, सर्वविषयग्रहणप्रधानसाधनत्वाच्च
पृथक् कीर्तनम् । उक्तं च—

‘मनो हि हेतुः सर्वेषामिन्द्रियाणां प्रवर्तने’—इति ।

(७) प्रवृत्तिश्च—सर्वविषयप्रवृत्तिहेतुभूतौ अनादि-संचितौ विहित-निषिद्धाचरणायत्तस्वरूपौ पुण्या-पुण्यादृष्टादिशब्दाभिधेयावर्थौ । जीवनकाले सुख-दुःखयो रागद्वेषादेश्वकारणभूतौ ।

(८) दोषो नाम राग-द्वेष-मोहाः पूर्वं प्रस्तुताः । तेषां इन्द्रियमनःशरीराणां स्वभावप्रच्युतेः साधनत्वात् दोषत्वम् । ‘दोष’शब्दो हि लोके स्वरूपस्वभाव-प्रच्युतिनिबन्धनः प्रयुज्यते ‘दुष्टं फलम्, दुष्टं जलम्, दुष्टं गृहम्’ इत्यादौ ।

(९) प्रेत्यभावः—प्रेत्य-शरीरत्रियोगं प्राप्य-मृत्वा, भावः—जन्मप्राप्तिः, जन्म-मरणपरम्परेत्यर्थः । यस्माच्च दुःखमयात् सन्तन्यमानादात्मानं मोचयितुं श्रुति-स्मृति-इतिहासपुराणानि, सर्वाणि च दर्शनानि भूयो भूयो जागरयन्ति चेतनम् ।

(१०) फलं हि नाम—सुख-दुःखयोरुपभोगः धर्माधर्महेतुकः । शरीरेन्द्रियादिसम्पत्तेः प्रयोजन-रूपत्वात् फलत्वेन व्यपदेशः ।

(११) दुःखं नाम ‘अहं दुःखी’ इति प्रति-कूलसंवेदनगोचरः, सर्वस्याऽपि सर्वथा त्याज्यत्वे-नानुभूयमानः अर्थविशेषः ; अधर्मसाध्यः । यद्यपि ‘अहं सुखी’ इति अनुकूलसंवेदनगोचरः सर्वस्याप्यु-पादेयत्वेनाऽनुभूयमानोऽप्यर्थविशेष सुखनामा प्रमेय-भूतोऽस्ति गणनीयः ; अथाऽपि, सुखस्य खद्योतिका-प्रायत्वेन तस्यासङ्ख्यातदुःखप्रचुरत्वेन च त्याज्यता-मेव उपदिशति चेतनोद्धिधीर्षया प्रवृत्तो मुनिः ।

(१२) अपवर्गो हि सर्वप्रमेयमूर्धन्यः, सर्वेभ्यो-दुःखेभ्यः सकाशात् आत्मनोऽपवर्जनरूपः, त्रिवर्गात् धर्मार्थकामाख्यात् अपगतस्वरूपः, प्रापञ्चिकसमस्त-व्यवहारपरिसमाप्तिरूपः, आगन्तुकाशेषविशेषगुणो-च्छेदेन आत्मनः स्वाभाविकनिर्दुःखस्वरूपावस्थिति-रूपपरमफलप्राप्त्यात्मकश्च सन् ‘अपवर्ग’शब्दबोध्यः सर्वशास्त्रोपदेश्यः अर्थविशेषः । प्रतिकूलवेदनीय-सर्वदुःखसम्बन्धप्रह्वारणरूपत्वेन आत्यन्तिकदुःख-निवृत्ति शब्देन मोक्षशब्देन च अभिधेयः । उक्तं च—‘तदत्यन्तविमोक्षोऽपवर्गः’ (न्या.सू.) इति ॥

अस्यैव चाऽपवर्गस्य निःश्रेयसादीनि नामान्तराण्यपि शास्त्रेषु व्यवहृतानि ।

‘तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसाधिगमः’ (न्या.सू.)

‘साधर्म्य-वैधर्म्याभ्यां तत्त्वज्ञानान्निःश्रेयसम्’

(वै.सू.)

इत्यादिषु । इदं च निःश्रेयसं सर्वदुःखनिवृत्त्येक-स्वरूपत्वात् ध्वंसात्मकमिति एतद्दार्शनिकानां सिद्धान्तः । ध्वंसप्रतियोगिभूतानि च दुःखान्येक-विंशतिसङ्ख्यया एवं परिगणितानि—

‘(१-६) षडिन्द्रियाणि, (७-१२) षड्विषयाः,

(१३-१८) षड्बुद्ध्यः, (१९) शरीरं (२०) सुखं, (२१) दुःखं च’ इति ।

[उक्तप्रमेयविभागवैविध्यम्]

(१) ‘द्रव्य-गुण-कर्म-सामान्य-विशेष-समवाया-भावाः सप्त’—इति ।

(२) 'प्रमाता, प्रमाणम्, प्रमा, प्रमेयम्' इत्यादि च ।

[तत्त्वज्ञानपर्यवसानम्]

आगमेनाऽनुमानेन ध्यानाभ्यासरसेन च ।

त्रिधा प्रकल्पयन् प्रज्ञां लभते योगमुत्तमम् ॥

(न्या.कु.) इति, तथा ;

श्रुतेः श्रुत्वात्मानं तदनु समनुक्रान्तवपुषो

विनिश्चित्य न्यायादथ च विहृतहेयव्यतिकरम् ।

उपासीत श्रद्धाशमदमविरामैकविभवो

भवोच्छ्रित्यै चित्तप्रणिधिविहितैर्योगविधिभिः' ॥

(आ.वि.) इत्यादिशास्त्रसारम् ॥

अयमेवार्थः श्रुतिवाचा—

'आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः श्रोतव्यो

मन्तव्यो निदिध्यासितव्यः'

'शान्तो दान्त उपरतस्तिष्ठः समाहितो

भूत्वा आत्मन्येवाऽऽत्मानं पश्येत्'

'तमेतं वेदानुवचनेन ब्राह्मणा विविदिषन्ति

यज्ञेन दानेन तपसाऽनाश्रकेन'

प्रदर्शितः । अस्य चान्वीक्षिक्यारूपदर्शनस्य भगव-
न्मननरूपत्वम्—

'न्यायचर्चेयमीशस्य मननव्यपदेशभाक् ।

उपासनैव क्रियते श्रवणानन्तरागता' ॥

(न्या.कु.)

इति श्रीमद्भिरुदयनाचार्यैः संपीकृतम्—इति शम् ॥

—०—

पदशास्त्र-तत्प्रवर्तकपरिचायिका तालिका

	शास्त्रम्	सूत्रकारः	भाष्यकारः
द्वौ	न्यायः	गोतमः	वात्स्यायनः
तर्कौ	वैशेषिकम्	कणादः	प्रशास्त्रपादः
द्वे	सांख्यम्	कपिलः	विज्ञानमिश्रः
सांख्ये	योगः	पतञ्जलिः	व्यासः
द्वे	कर्ममीमांसा	जैमिनिः	शबरस्वामी
मीमांसे	ब्रह्ममीमांसा	व्यासः	शङ्करः (अद्वैतम्) रामानुजः (विशिष्टाद्वैतम्) मध्वः (द्वैतम्)

लोके संस्कृतव्यवहारः

बि० वि० रामप्रियः

नवीनन्यायविद्वन्मध्यमा—I

प्राचीनकाले लोके संस्कृतं व्यवहारे आसीत्, अद्यापि बहुषु व्यवहारेषु अस्ति, अग्रेऽपि अभि-वृद्धिं प्राप्नुयात् इति मम आशयः । अस्य आश-यस्य विवरणं करोमि ।

पूर्वम् इतिहासाः, पुराणानि, काव्यानि विद्याः, उपविद्याः, कलाः व्यवहाराश्च संस्कृतभाषायामेव निबद्धाः इति तैस्तैरेव निबन्धैः ज्ञायते । किञ्च विक्रमादित्यकाले संस्कृतमयं राज्यम् आसीत्, तद्विरुद्धतया शालिवाहनेन प्राकृतभाषामयं राज्यं चलात्कारितं इति श्रूयते । भोजराजस्य कालेऽपि सर्वे संस्कृतज्ञाः आसन् इति च ज्ञायते । तत्र च भोजप्रबन्धस्य कथेषा प्रमाणम् । तथाहि एकदा विदेशात् कश्चित् विपश्चित् भोजस्य नगरं प्रति आगच्छत् । तत्र तस्य वासाय निवेशनं न लब्धम् । तदा राजा भटान् आहूय इत्युक्तवान्—अस्मिन् नगरे यः असंस्कृतज्ञः तं नगरात् निष्कास्य तस्य निवेशनं पण्डिताय ददतामिति आज्ञां दत्तवान् । तदा भटाः सकलं नगरं अन्विष्य अन्विष्य दरिद्र-मेकं कुविन्दम् आनयन्ति । राजा तं पृच्छति । भोः काव्यं करोषि किम् ? इति । कुविन्दः चदति—

काव्यं करोमि यदि चारुतरं करोमि

यत्नात् करोमि यदि चारुतरं करोमि ।

आज्ञां ददासि यदि यादृशमेव राजन्

धन्यो भवामि कवयामि वयामि यामि ॥

एवं विविधाः वृत्तिपराः जनाः अपि न केवलं संस्कृतज्ञाः आसन् किन्तु संस्कृतकवयः अपि आसन् इति ज्ञायते ।

अद्यतनेऽपि काले सर्वासु भारतीयभाषासु 'शतेपञ्चाशन्त्यायेन' संस्कृतशब्दाः एव सन्ति । संस्कृतविरोधिनः द्राविडाः अपि स्थानानां वस्तूनां च नामानि अद्यत्वेऽपि संस्कृतभाषायैव कुर्वन्ति । कश्चित् देवालयं गत्वा तीर्थं देहि, प्रसादं देहि इत्येवं हि वदति, न तु नीर् देहि, शोर् देहि इति । कावेरी, कन्याकुमारी, रामेश्वरम्, मथुरा, श्रीरङ्गम् इत्येवं पठन्ति न तु अन्यथा । कर्णाटक-देशेऽपि दिनपत्रिकाः अवलोकनीयाः । अत्र शते नवतिभागाः संस्कृतपदान्येव सन्ति । अस्मिन् प्रदेशे प्रजावाणी, कन्नडप्रभा, संयुक्तकर्णाटकम्, जनवाणी, दिनवाणी, लङ्केशपत्रिका अथवा राजकीयरावण-पत्रिका इत्यादयः विश्रुताः किल । तत्र केवलं विभक्तिरहितान्येव संस्कृतपदानि भूयसा उपलभ्यन्ते । इदमेव अस्याः भाषायाः सर्वभाषाप्रकृतित्वं दर्शयति ।

अग्रे पण्डितैः विज्ञानिभिः सम्भूय नवीनानां वस्तूनां विद्यमानानि संस्कृतपदानि नूतनविरचितानि च प्रयोगे दर्शनीयानी । एवं चेत् ; संस्कृतभाषा संवृद्धा जनानां ग्राह्या च भवति ॥

॥ जयतु संस्कृतम् ॥

श्रीरामस्य पितृवाक्यपरिपालनम्

जग्गु श्रीरङ्गराजः

अलङ्कारविद्वन्मध्यमा-III

श्रीरामः इक्ष्वाकुवंशप्रभवस्य अयोध्याधिपतेः
दशरथस्य ज्येष्ठः पुत्रः। सः पितृवाक्यपरिपालनरतः।
अतः पितुर्वचनात् विश्वामित्रेण साकं यज्ञरक्षणार्थं
गतः। मार्गे विश्वामित्रः ताटकां हन्तुं रामं
आज्ञापयामास। त्वया स्त्रीवधकृते घृणा न कार्या
इति च उवाच। वत्स! कौशिकस्य वचनं
त्वया अनुष्ठेयम् इति, पितुर्वचननिर्देशात् निर्विशङ्कं
ताटकां जघान। ततः विश्वामित्रस्य यज्ञरक्षणमपि
अकरोत्। ततः मिथिलाधिपस्य जनकस्य यज्ञ-
दर्शनार्थं विश्वामित्रेण सह गतः। पथि गौतमा-
श्रमपदे गाधिसूतोर्नियोगात् अहल्याज्ञापविमोचनम्
अकरोत्। जनकस्य यज्ञावसाने मुनेर्वचनात्
धनुषि ज्यां आरोपयामास। ततः पितुर्नियोगात्
वीर्यशुल्कां सीतां पर्यगैषीत्।

ततः अयोध्यागमनानन्तरं दशरथः समाभिषेक-
व्यवसायं कृतवान्। तदा मन्थरावाक्यचोदिता
कैकेयी दशरथं पूर्वदत्तवरद्वयम् अयाचत। भरत-
स्याभिषेचनम्, रामस्य प्रव्राजनं च इति। ततः
राममाहूय कैकेयी अवदत्—‘तव पित्रा ममं वरद्वयं
दत्तम्। स तु त्वयि प्रीत्या तद्वक्तुं जिह्वेति।
अतः त्वं तद्वचनानुसारं प्रव्रजस्व’ इति।
साक्षाद्दशरथेन अनुक्तोऽपि सः तस्य अमिप्रायं
निरवहत्। अन्ततः रावणवधानन्तरं ब्रह्मेन्द्र-
दशरथादिषु विमानैरागतेषु अमिप्रविष्टाम् अक्षतां
सीतां पितुर्वचनादेव अङ्गीचकार। तदाज्ञयैव
पुनरयोध्यामागत्य पट्टाभिषिक्तः जगदपालयज्जानकी-
जानिः॥

★ ಸೂಟಿಂಗ್ಸ್

★ ಶರ್ಟಿಂಗ್ಸ್

★ ಸೀರೆಗಳಿಗೆ

ಸಿಂಹ ಸಿಲ್ಕ್

ನಂ. 1, ಕೆ. ಆರ್. ಸರ್ಕಲ್, ಮೈಸೂರು

अर्थवादः

एम० एम्० गीता

अलङ्कारविद्वन्मध्यमा—I

विधिमन्त्रादिषु पञ्चसु वेदभागेषु अर्थवादः अन्यतमः । अयं च प्राशस्त्यनिन्दा, अन्यतर-प्रतिपादकवाक्यात्मा । यत् वैदिकं वाक्यं प्राशस्त्यनिन्दयोः अन्यतरं प्रतिपादयति ; तस्य अर्थवाद इति नामधेयम् । अन्वर्था इयं संज्ञा । यतः अर्थ नाम प्रयोजनं वदति ; प्रतिपादयति प्रशंसति इति । अर्थवादशब्दो हि निष्पाद्यते । अर्थवादवाक्यम् अनुष्ठेयत्वेन उपदिष्टे कर्मणि विधिसंकाशात् जायमानां प्रवृत्तिं स्थिरां दृढां च सम्पादयति इति अस्याः कृत्वानुष्ठाने महानुपयोगः ।

‘त्वाध्यायोऽध्येनव्यः’ इति अध्ययनविधिना सकलस्यापि वेदस्य अवश्यकर्तव्यताम् बोधयता, सर्वो वेदः प्रयोजनवदर्थवसायी इति सूच्यते । चेदराशौ च अर्थवादस्तु एकदेशः । अतः तस्य निरर्थकत्वं वा, अनध्येयत्वं वा न उपपादयते । परं अर्थवादः विधिवत् न अनुष्ठेयं यागादिरूपम् अर्थं विधत्ते । किन्तु सिद्धानेवगुणादिपदार्थान् बोधयति । एवम् अर्थवादवाक्यानां यत्किञ्चित्कर्म-विधायकत्वाभावे केवलं सिद्धरूपस्वार्थमात्रप्रति-

पादकत्वे आनर्थक्यरूपदोषः प्रसज्येत । वेदस्य क्रियार्थत्वात् । तस्मात् अर्थवादवाक्यस्यापि लक्षणया स्वर्गादिप्रयोजनकः यः यागादिरूपः अर्थः तत्परत्वं नाम तत् पर्यवसायित्वम् अभ्युपगन्तव्यम् । कस्मिंश्चित् कर्मणि प्रेरितोऽपि लोकः तत्तत्कर्मानुष्ठानं संपृक्तं स्वाभाविकी । अतः अर्थवादवाक्यं विधिवाक्येन एकवाक्यतां भजते ।

विध्यर्थवादयोः एकवाक्यतायां परस्पराकाङ्क्षा कारणम् । विधिवाक्यं तावत् पुरुषं प्रेरयितुं विधेयार्थस्य प्राशस्त्यम् अपेक्षते । प्रवृत्तौ इष्ट-साधनत्वस्य ज्ञायमानतया कारणत्वेन तस्य च प्राशस्त्यमुक्तत्वात् । अर्थवादवाक्यं च फलवदर्थव-बोधपर्यवसिताऽध्ययनपरिगृहीतत्वेन पुरुषार्थमपेक्षते ।

एवं च विधिवाक्यापेक्षितं विधेयप्राशस्त्यम् अनुगृह्यत् अर्थवादवाक्यं विध्यैकवाक्यतया सार्थकं भवति । अत्र उदाहरणम्—

‘वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता’ इत्यादि ॥

—०—

वाचामेव प्रसादेन लोकयात्रा प्रवर्तते ।

—दण्डी

शोकः श्लोकत्वमागतः ।

—वाल्मीकिः

उपमालङ्कारः

सि. एस्. आण्डाल्
अलङ्कारविद्वन्मध्यमा-I

हारकुण्डलादयः शरीरशोभाधायकत्वात् यथा
शरीरस्य अलङ्काराः, तथा उपमादयः काव्यस्य
भूषाहेतवः अलङ्काराः । अलङ्करोति इति
अलङ्कारः । अलङ्क्रियते अनेन इति वा अलङ्कारः ।
अलं पर्याप्तमिति यः काव्यस्य करोति नाम काव्य-
शरीरभूतौ शब्दार्थौ परिपुष्णाति सः अलङ्कारः ।
अयम् अलङ्कारः द्विविधः । शब्दालङ्कारः,
अर्थालङ्कारश्च इति । अर्थालङ्कारोऽपि प्राधान्येन
त्रिविधः । सादृश्यमूलः, विरोधमूलः, श्लेषमूलः ।
सादृश्यमूलेषु अलङ्कारेषु उपमा अभ्यर्हिततमा ।

शेषं लक्षणम् । यत्र काव्ये उपमानोपमेयोः सहृदय-
हृदयाह्लादकम् चारुसादृश्यम् उद्भूततया प्रकाशते
तत्र उपमालङ्कारः इति कारिकार्थः । अत्र
उदाहरणम्—

‘हंसीव कृष्ण ते कीर्तिः स्वर्गङ्गामवगाहते’ इति ।

हंसी—उपमानम्, कृष्णस्य कीर्तिः उपमेयम्,
स्वर्गङ्गायाः अवगाहनं साधारणधर्मः, इव इति,
वाचकशब्दः । अत्र अविकलायाः उपमासामग्र्याः
उपादानात् पूर्णोपमालङ्कारः ॥

॥ इति शम् ॥

‘उपमा यत्र सादृश्यलक्ष्मीरुल्लसति द्वयोः’ इति
इदम् उपमा लक्षणम् । उपमा इति लक्ष्यनिर्देशः ।

—०—

ಜನಪದಸೇವಾ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಪದವಿಪೂರ್ವಕಾಲೇಜು

ಮೇಲುಕೋಟೆ, ಸ್ಥಾಪನೆ-೧೯೮೪

ಬೋಧನಾ ವಿಷಯಗಳು:-

ಕನ್ನಡ
ಇಂಗ್ಲೀಷ್ } ಭಾಷಾ ವಿಷಯಗಳು

ಇತಿಹಾಸ
ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ
ಭೂಗೋಲ ಶಾಸ್ತ್ರ
ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ } ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯಗಳು

ಪ. ಮಲ್ಲೇಶಪ್ಪ
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ಸುರೇಂದ್ರ ಕೌಲಿ
ಗೌ. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

समस्यापूरणम्

समस्ये :— १) दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ।

२) स्वार्थैकप्रवणः सदैव सकलो लोको दरीदृश्यते ।

विदुषः उमाकान्तभट्टस्य—

माता समन्तादभिवादनीया,
तथापि रामो निजघान साध्वीम् ।
महर्षिसूनोरुचितं किमेतत्,
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

वनान्यटित्वा गिरिकन्दराणि,
गवेषयन् प्राप पतिवरां यः ।
स एव रामो विजहाति भार्याम्,
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

यल्लक्ष्यते येन च, लक्ष्यचिह्ने
ते सम्भवेतां परमेदयोगात् ।
व्यावृत्तिसत्त्वेऽपि विनावबोधात्
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

कान्ता कामयते तमिन्दुवदनं कान्तं सुदेहान्वितम्,
माताऽऽलिङ्गति पुत्रकं प्रतिदिनं यः प्रीतिमाभाषते ।
पुत्राद्या अपि नैजलाभलुलुभाः किं चित्रमत्राहितम्,
स्वार्थैकप्रवणः सदैव सकलो लोको दरीदृश्यते ॥

विदुषः जि. मञ्जुनाथस्य—

भार्यावियोगाद्रघुवंशदीपः,
पम्पातटे पामरवद्रोद ।
पुनर्जहौ दौर्हृदचिह्नयुक्तम्,
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

कर्णाय पूर्वं कुरुपाण्डवानाम्,
सम्बन्धवल्लीं विपुला हरिर्यः ।
प्रोवाच पार्थाय न किञ्चिदाह,
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः,
सूक्तिः परं भाति विरोधमूला ।
दुष्टस्य चेयं महतः परेयम्,
कथं विभाज्या इति नः समस्या ॥

वेदान् वेदविचारसरणीः धर्मं परां संस्कृतिम्,
शिष्टाचारपरम्परामपि मुग्धा निन्दंश्च निर्लज्जया ।
सत्यं जातिकुलादि सर्वमनिशं त्यक्त्वा बुधान् वञ्चयन्,
स्वार्थैकप्रवणः सदैव सकलो लोको दरीदृश्यते ॥

छात्रस्य वें. हि. अनन्तपद्मनामशर्मणः—

सर्वैः सुपूज्यः सुरवैरिहन्ता,
रामो दयापूर्णगुणामिरामः ।
तेनैव सीता गमिता वनान्तम्,
दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

आचार्यमीप्सं कुरुवंशसिंहम्,
 वृद्धान् स्वबन्धूंश्च जघान धर्मः ।
 अन्ते स्वयं स्वर्गतवान् सदेहः,
 दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

स्वार्थैकप्रवणः सदैव सकलो लोको दरीदृश्यते,
 इत्येतत्कुहकं च पद्यचरणं दत्तं समस्यात्मना ।
 लोके ये च परोपकारनिरताः निस्स्वार्थसेवादराः,
 ते किञ्च श्रुतिगोचराश्च भवतां सुग्रीवभीष्मादयः ॥

छात्रायाः एस्. एन्. यदुशैलायाः—

दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः,
 इतीयमेषा ननु धूर्तसूक्तिः ।
 यतो हि लोके निजसौख्यलोभात्,
 प्रतारकाः सज्जनवेषभाषाः ॥

छात्रायाः सि. आशाराण्याः—

स्वार्थैकलक्ष्याः प्रचुराः हि नीचाः,
 तेषां न वृत्तिः स्मरणेऽपि योग्या ।
 तथापि तेषां हितदाश्च सन्तः,
 दुर्लक्ष्यचिह्ना महतां हि वृत्तिः ॥

—०—

ನಾಗಣ್ಣನವರ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಂಗಡಿ

ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಪಾಂಡವಪುರ, ಮಂಡ್ಯ

ಗೃಹನಿರ್ಮಾಣದ ಎಲ್ಲ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡಿ

ಮಾಲಿಕರು

ನಾ. ಶಿವಣ್ಣ ಹಾಗೂ ಸಹೋದರರು

विद्याप्रशंसा

एम्. ए. आळ्वार
साहित्यप्रवेशः-I

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनम्,
विद्या भोगकरी यशस्सुखकरी विद्या गुरुणां गुरुः ।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता,
विद्या राजसु पूज्यते न तु धनं विद्याविहीनः पशुः ॥

विद्यां निरवद्यां प्रशंसितुं प्रवृत्तमिदं भर्तृहरेः
सुभाषितम् । सुभाषितं नाम शोभनं भाषितम् ।
या सूक्तिः निखिलप्राणिहितविधित्सया सुष्ठु
प्रयुज्यते, तदेव सुभाषितम् । इदमपि पद्यं
विद्वज्जनहृद्यां वृन्दारकवृन्दैरपि नितान्तवन्द्यां
मुक्तिसाधिकां विद्यां प्रशंसत् समेषां जनानां हितं
विधत्ते ।

वेद-तदङ्गप्रचारावधिका विद्या विवेकिनो नरस्य
रूपम् । किञ्चिज्ज्ञाः परं अङ्गोपाङ्गोपचयजनितं
शोभाविशेषमेव रूपं मन्येरन् । किन्तु प्राज्ञानां
अनर्वाप्सिरा विद्यैव उत्कृष्टं रूपम् । विद्यैव
परैरपहारो यथा न स्यात् तथा निगूढं रक्षितं
धनम् । सैव विविधान् भोगान् सम्पादयन्ती
विदुषो यशः सुखं च वर्धयति । यतः सा गुरुणामपि
गुरुः ; अब्रान्धवे परस्थले परमाप्तबन्धुः ; अत
एव सा सर्वोत्कृष्टा स्वाभीष्टा च देवता । सा
नः प्राकृतिकं पशुत्वं दूरमुत्सारयन्ती अजस्रमनु-
गृह्णातु ॥

—०—

ಉತ್ತಮ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳಿಗಾಗಿ ಸಂದರ್ಶಿಸಿ

ಮುರಳಿ ಪ್ಲಾಷ್

ನೂರಡಿ ರಸ್ತೆ, ಮೈಸೂರು.

ಛಾಯಾಗ್ರಾಹಕರು

ಬಿ. ಕೆ. ಸುಬ್ಬರಾವ್

चित्रश्लोकाः

सङ्ग्राहिका-कुमारो एस्. एच्. यदुशैला
अलङ्कारविद्वदुत्तमा-II

- १) पर्वताग्रे रथो याति भूमौ तिष्ठति सारथिः ।
चलते वायुवेगेन पदमेकं न गच्छति ॥
- २) कृष्णमुखी न मार्जारी द्विजिह्वा न च सर्पिणी ।
पंचमर्त्री न पांचाली यो जानाति स पण्डितः ॥
- ३) वृक्षाग्रवासी न च पक्षिराजस्त्रिनेत्रधारी न च शंकरोऽयम् ।
त्वग्भस्त्रधारी न च सिद्धयोगी जलं च विभ्रन्नघटो न मेघः ॥
- ४) सर्वस्वापहरो न तस्करगणो रक्षो न रक्ताशनः,
सर्पो नैव विलेशयोऽखिलनिशाचारी न भूतौऽपि च ।
अन्तर्धानपटुर्न सिद्धपुरुषो नाप्याशुगो मारुतः
तीक्ष्णास्यो न तु सायकस्तमिह ये जानन्ति ते पण्डिताः ॥
- ५) कुमारसम्भवं दृष्ट्वा रघुवंशे मनोऽदधात् ।
राक्षसानां कुलश्रेष्ठो रामो राजीवलोचनः ॥
- ६) तातेन कथितं पुत्र लेखं लिख ममाज्ञया ।
न तेन लिखितो लेखः पितुराज्ञा न लोपिता ॥
- ७) द्वन्द्वो द्विगुरपि चाहं मद्देहे नित्यमन्ययीभावः ।
तत्पुरुष कर्म धारय येनाहं स्यां बहुव्रीहिः ॥
- ८) लम्बोदर तव चरणावादरतो यो न पूजयति ।
स भवति त्रिश्वामित्रो दुर्वासा गोतमश्चेति ॥
- ९) विराटनगरे राजन् कीचकादुपकीचकम् ।
अत्र क्रियापदं गुप्तं यो जानाति स पण्डितः ॥

- १०) अग्लानपंकजा माला कण्ठे रामस्य सीतया ।
मुधा बुधा अमन्यत्र प्रत्यक्षेपि क्रियापदे ॥
- ११) सन्ध्यावन्दनवेलायां तडागान्ते द्विजोत्तमैः ।
अत्र क्रियापदं गुप्तं यो जानाति स पण्डितः ॥
- १२) अन्वस्त्रसुवर्णानि रत्नानि विविधानि च ।
ब्राह्मणेभ्यो नदीतीरे ददाति ब्रज सत्वरम् ॥
- १३) एहि हे रमणि पश्य कौतुकं धूलिधूसरतनुं दिगम्बरम् ।
सापि तद्वदनपङ्कजं पपौ आतरुक्तमपि किं न बुध्यते ॥
- १४) सीमन्तिनीपु का शान्ता राजा कोऽभूद्भुजोत्तमः ।
विद्वद्भिः का सदा वन्द्या अत्रैवोक्तं न बुध्यते ॥
- १५) भोजनान्ते च किं पेयं जयन्तः कस्य वै सुतः ।
कथं विष्णुपदं प्रोक्तं तक्रं शक्रस्य दुर्लभम् ॥
- १६) कं संजघान कृष्णः का शीतलवाहिनी गंगा ।
के दारपोषणरताः कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ॥

—०—

With best compliments of:—

BHAGYA & Co.

**No. 27, Bull Temple Road,
BANGALORE-560 004**

उत्तराणि

- १) कुलालस्य चक्रदण्डौ ।
- २) लेखनी ।
- ३) नारिकेलफलम् ।
- ४) - मत्कुणः ।
- ५) राक्षसानां कुमारसंभवं नाम पृथिवीपीडनं दृष्ट्वा इत्यन्वयः ।
- ६) न तेन न तेन ।
- ७) द्वन्द्वः - स्त्रीपुरुषौ ।
द्विगुः - द्वौ गावौ यस्य । अव्ययीभावः - न व्ययः ।
तत्पुरुष - तस्मात् हे पुरुष । बहुव्रीहिः - बहुधान्यविशिष्टः ।
- ८) विश्वस्य अमित्रो नाम शत्रुः । दुर्वासा नाम मलिनवस्त्रः । गोतमो नाम पशुः ।
- ९) विः नाम पक्षी । आट नाम अन्नमत् ।
- १०) 'प्रत्यक्षेपि' नाम क्षिप्ता ।
- ११) द्विजोत्तम ऐः नाम आगच्छ ।
- १२) हे ब्राह्मण इभ्यः नाम धनिकः ददाति इति कर्तुपदं गुप्तम् ।
- १३) कौ नाम भूमौ । तुकं नाम बालकम् ।
- १४) चरणस्य आद्यन्ताक्षरयोः मेलनेन उत्तरम् - सीता - रामः - विद्या ।
- १५) चरणाद्यपदयोः संयोगेन प्रश्नस्य उत्तरं लभ्यते । कंसं-काशी-केदारकं-बलवन्तम् ।

ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳ ಒಂದು ಕಿರು ಪರಿಚಯ

ವಿದ್ವಾನ್ ಕೃಷ್ಣರಂಗರಾಜನ್
ಪ್ರಬಂಧೋಪಾಧ್ಯಾಯ

ಭಗವನ್ನನ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ದಿವ್ಯಸ್ವರೂಪ-ದಿವ್ಯ ಗುಣ-ದಿವ್ಯಚೇಷ್ಟಿತ ದಿವ್ಯಮಂಗಳವಿಗ್ರಹ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ಆಚ್ಚಾರುಗಳು ಅಂದರೆ ಸಂತರುಗಳಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆತನ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿರುವ ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಈ ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತಸಾಹಿತ್ಯವಾದ ಅಪೌರುಷೇಯವೇದಗಳಿರುವಂತೆ ಆದರದೇ ಅದ ಒಂದು ಬಿಗಿ ಚೌಕಟ, ಇದೆ.

ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು 'ನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ'ವೆಂದು ಒಂದು ನಿಗದಿತರೂಪದಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಒಂದೊಂದು ಸಾವಿರವೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮ.

ಈ ಪೈಕಿ ಕೊನೆಯ ಸಾವಿರವಾದ ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿಗ್ರಂಥ ಕರ್ತೃವಾದ ನಮ್ಮಾಳ್ವಾರ್ ಎಂಬುವರು ಜಾತ್ಯತೀತವಾದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ರತ್ನಪ್ರಾಯರಾಗಿದ್ದು ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಫಲವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ ಯೇ ಭಗವನ್ನನನ್ನು ವೊರೆಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಪನ್ನರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಪನ್ನಜನಕೊಟ್ಟು ರಾದವರು.

ಸಹಸ್ರಶಾಖೋಪನಿಷತ್ತಾದ ಸಾಮವೇದವೇ ಈ ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿ ಎಂಬುದು ಆಚಾರ್ಯರ ಮತ. ಇದರ ಹತ್ತು ನೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಗವನ್ನನ ಪರತ್ವ-ಕಾರಣತ್ವ-ವ್ಯಾಪಕತ್ವ-ನಿಯಂತ್ರತ್ವ-ಕಾರುಣಿಕತ್ವ-ಶರಣತ್ವ-ಶಕ್ತತ್ವ-ಸತ್ಯಕಾಮತ್ವ-ಅಪ್ರತ್ಯಯತ್ವ-ಆರ್ತಿಹರತ್ವಗಳೇ ವೊಂದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ತ್ರೈವರ್ಣ್ಯಾಧಿಕಾರ ಮಾತ್ರ. ಅಂದರೆ ಅತ್ಯ್ರವರ್ಣಕರಿಗೆ ಅದಿಲ್ಲವೆಂದಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯ್ರವರ್ಣಕರೂ ಈವೇದಗಳರಸವನ್ನರಿಯಲು ಸುಲಭವಾದ ದೇಶೀಯಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುವೇದಗಳೂ ನಾಲ್ಕುಸಾವಿರವಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದವೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ.

ಭಗವನ್ನನ ಕಟಾಕ್ಷಗಳು ಎರಡು ವಿಧ. ಸಹೇತುಕ ಮತ್ತು ನಿರ್ಹೇತುಕಗಳೆಂದು. ಈ ನಿರ್ಹೇತುಕಕಟಾಕ್ಷವನ್ನು ಅವನು ಆಳ್ವಾರ್ಗಳ ಮೇಲೆ ಚೆಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಬಗೆಗೆ ಅವರುಗಳಿಂದ ದಿವ್ಯವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿ, ತಾನು ಅಮಿತಾನಂದಪಟ್ಟು ಆ ಗಾಥೆಗಳಿಗೆ 'ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧ'ವೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿದವನೂ ಅವನೇ.

ತಿರುವಾಯ್ಮೊಳಿಗ್ರಂಥದ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರ ಕ್ರಮಗಳಂತೂ ಬಲುಸೊಗಸು. ಗ್ರಂಥಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಉಯರ್ವರ ಉಯರ್ವಲಂ' ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಈ ದಶಕದಲ್ಲಿ ತತ್ವವಿಚಾರಮಾಡಿ, ನಂತರ 'ವೀಡುಮಿ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯದಶಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ, ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಶೂಳ್‌ವಿಶಂಬ' ಎಂಬ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಮುಮುಕ್ಷು ಚಿಂತಿಸುವ ಗತಿಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ. 'ಮುನಿಯೇ' ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭಗವನ್ನನ ವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತ.

ಪುರಾಣಾಂತರಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯದ ಅನೇಕ ಇತಿಹಾಸಗಳು ಇದರಲ್ಲಿವೆಯೆಂದರೆ ಅಶ್ವತ್ಥವಾಗಬಹುದು.

ಮಾಲಿ ಎಂಬ ಅಸುರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸ್ನೇಹಿತ, ಪರಸ್ಪರ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ನೇಹವಿತ್ತು. ಮಾಲಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅಸುರ ಬುದ್ಧಿ ಉಂಟು ಸ್ನೇಹಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣ ಅತನನ್ನೇನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಇಂತಿರಲು ಒಮ್ಮೆ ಮಾಲಿಯು, ಅಯ್ಯಾ ಕೃಷ್ಣ! ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸ್ನೇಹಿತರು ಪರಸ್ಪರ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸ್ನೇಹಧರ್ಮ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನೀನು ನನಗೆ ಚಕ್ರ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಹೇಳಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹೇಳಿಕೊಡೆಂದು ಬಲಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಅಯ್ಯಾ ಮಿತ್ರನೇ ಅದು ನನಗೆ ಅಭಾರಣವಾದದ್ದು ಹಠಮಾಡಬೇಡ ವೆಂದರೂ ಅಸುರ ಬುದ್ಧಿ ಜಾಗೃತನಾದ ಮಾಲಿ ಕೇಳದಿರಲು, ಕೃಷ್ಣನು ಚಕ್ರಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಾಲಿ ಉದಾಸೀನದಿಂದ ಚಕ್ರಪ್ರಯೋಗಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಉಪಸಂಹರಿಸಲು ಆಗದೇ ಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ನಿಂತಿರುವಾಗ ಚಕ್ರ ಅತನ ತಲೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತ ಮಿತ್ರದ್ರೋಹದ ಪಾಪವನ್ನೂ ಹೊರದೆ, ಅಸುರಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ ಮಾಲಿಯು ತನ್ನಿಂದ ತಾನೇ ಹತ ನಾಗುವಂತೆ ಆಟಹೊಡಿದವನು ಎಂಬ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನವು ಇದರಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಪುರಾಣಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧದ ಸಾರವೆಂದರೆ ಭಕ್ತಿ. ಮೊದಲಾಚ್ಛಾರ್ಯಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಭಗವಂತನೇ ನಾನು ನಿನಗಾಗಿ ಏನುಮಾಡಬಲ್ಲೆ? ಆಕಾಶವೆಂಬ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಸೂರ್ಯನೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿ ಯನ್ನು ಬೆಳಗಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ನಮನ ಒಂದುತಾನೇ? ಎಂದರೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಪ್ರೀತಿ ಎಂಬ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂಬ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಚಿಂತೆಯೆಂಬ ಬತ್ತಿಯಿರಿಸಿ ಜ್ಞಾನ

ವೆಂಬ ದೀಪವನ್ನು ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ”.

ಗುರುಸ್ತುರಣೆ ಅಂದರೆ ಆಚಾರ್ಯ ಕಟಾಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವೂ ಸಿದ್ಧಿ ಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಎಲ್ಲದರ್ಶನಗಳವರೂ ಹೇಳುವ ತೀರ್ಮಾನ. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ‘ಕಣ್ಣಿನುಣ್ಣು ಶಿರುತ್ತಾಂಬ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ಗುರುವಂದನ ಪೂರ್ವಕವಾದದ್ದು. ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ತಾನು ಹಿರಿಯನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನಿಗೆ ತಾನು ದಾಸ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೂ, ತನ್ನ ಶಿಷ್ಯನ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವೂ, ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಭಕ್ತಿ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳು ಇರಬೇಕೆಂದು ಹಿರಿಯರ ಹೇಳಿಕೆ. ಶ್ರೀಶಂಕರಭಗವತ್ಪಾದರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳಾದ ಗೋವಿಂದ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಭಜಗೋವಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜಗತ್ಕಲ್ಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಪುರಂದರ-ಕನಕರು ‘ಗುರುವಿನ ಗುಲಾಮನಾಗದಂತೆ ದೊರೆಯಾದಣ್ಣ ಮುಕುತಿ’ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಉತ್ತಾರಕವಾದ ಆಚಾರ್ಯಾಭಿಮಾನವು ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ.

ದಿವ್ಯಪ್ರಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲುಹೊರಟರೆ ಅದು ಸಾಗರದಲ್ಲಿನ ಬಿಂದು ಮಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆಯಷ್ಟೇ. ಅಂತಹ ಸೊಗಸು ಇದರಲ್ಲಡಗಿ ಇನ್ನಾವುದೇ ಇತರಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಇದು ಯಾವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಕವಿಯಾದಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ನಿತ್ಯಪ್ರೀತಿ: ನಿತ್ಯಮಂಗಳಮ್

ನಾಗಾನಂದದಲ್ಲಿ ರಸ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

೨. ಆಶಾರಾಣ

“ नाटकं ख्यातवृत्तं स्यात् पञ्च सन्धिसमन्वितम् ”
ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣಾನುಸಾರ ನಾಗಾನಂದ ನಾಟಕವು “ಶ್ರೀಹರ್ಷ”
ಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ನಾಟಕದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ಜೀಮೂತವಾಹನ ಮತ್ತು ಮಲಯವತಿ ಇವರ ಪ್ರಣಯ ಹಾಗೂ ವಿವಾಹ, ಹಾಗೂ ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನ ಪಾಣಿ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೇ ಕ್ರೂರ ಗರುಡನಿಗೆ ತಿನ್ನಲು ಆಹಾರವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಜೀಮೂತವಾಹನನ ಉದಾತ್ತ ಆತ್ಮತ್ಯಾಗ. ಧೀರೋದಾತ್ತನಾದ ಜೀಮೂತ ವಾಹನನ ಕರುಣೆ ಹಾಗೂ ಧೈರ್ಯಗಳು ಕ್ರೂರ ಗರುಡನಿಗೆ ಹೃದಯಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಗರುಡನು ತನ್ನ ಪೂರ್ವಕೃತ ಪಾಪಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಹೊಂದಿ ಹತ್ತರಾದ ನಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬದುಕಿಸುವ ಅವ್ಯುತ್ಪಾದ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗೌರೀದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮೃತನಾದ ನಾಯಕನು ಮತ್ತೆ ಜೀವದಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಈ ನಾಟಕದ ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನು ಬೃಹತ್ಕಥೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ರೂಪಾಂತರಗಳಾದ ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ‘ಬೃಹತ್ಕಥಾ ಮಂಜರಿ’ ಮತ್ತು ಸೋಮದೇವನ ‘ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕವು 5 ಅಂಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಪಂಚಸಂಧಿಗಳಾದ ಮುಖ, ಪ್ರತಿಮುಖ, ಗರ್ಭ, ಅವಮರ್ಶ, ಉಪಸಂಹೃತಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಂಚ ಅಂಕಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

ರಸವೇ ಕಾವ್ಯದ ಜೀವ. ರಸ ನಿರೂಪಣೆಯೇ ಕಾವ್ಯವಿಮಾನಸೆಯ ತಿರುಳು. ರಸವೆಂದರೆ ‘रसते आस्त्रायते इति रसः’ ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಂತೆ ಆಸ್ವಾದನ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭಾವ ಪರಿಣಾಮ—ಆನಂದ. ಕಾವ್ಯದ ಸೊಬಗನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ

ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ಆನಂದವೇ ರಸ. ಇದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿಶಾಖಾತುಭಾವಣ್ಯಮಿಚಾರಿಸಂಯೋಗಾತ್ ರಸನೀರ್ವೃತ್ತಿಃ ಎಂಬ ಭರತಮುನಿಯ ರಸ ಸೂತ್ರವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿ (ಸಂಚಾರಿ) ಭಾವಗಳ ಮಿಶ್ರತೆ ದಿಂದ ರಸ ಜನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ರಸವೇ ಪ್ರಧಾನವೋ | ಅಂದರೆ ಸಾರಭೂತವೋ, ಅದರಂತೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ರಸವೇ ಜೀವಾಳ. ಆದಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಕವಿಯೂ ‘ನಾಗಾನಂದ’ದಲ್ಲಿ ನವರಸಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೃತಕೃತ್ಯ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ನಾಗಾನಂದ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ರಸ ಯಾವುದು ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲೇ ವಿವಿಧವಾದ ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆದಿದೆ. “ಶಾಂತರಸವೇ” ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವೆಂಬುದು ಧ್ವನಿಪ್ರಸ್ಥಾನಕಾರರ ಮತ. ಶಾಂತರಸವೇ ಇದರಲ್ಲಿ “ಅಂಗಿರಸ”ವೆಂದು ವಾದಿಸಲು ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣಗಳು ಇವೆ. ನಾಂದೀಪದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಂತವು ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಥಮಾಂಕದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀಮೂತವಾಹನನ ಆಶ್ರಮನಿವಾಸ, ಶ್ರಮವೇ ಪ್ರಧಾನ ವಾದ ಆತನ ವರ್ತನೆ, ಯೌವನವನ್ನು ನಿಂದಿಸುವಲ್ಲಿ ಉದಾ:-

रागस्यास्पदमित्यवैमि न हि मे ध्वंसीति न प्रत्ययः
कृत्याकृत्यविचारणामु विमुखं को वा न वेचि क्षितौ
रावं निन्ध्यमपीदमीप्सितफलप्राप्त्यै भवेद्यौवनं
भक्त्या याति यदीत्यमेव पितरौ शुश्रूषमाणस्य मे ॥

ತಪೋವನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಶಾಂತದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ ವಾದ ಶಮ ಅಥವಾ ನಿರ್ವೇದವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಜೀಮೂತವಾಹನನು ಪರೋಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬದುಕಿ

ದ್ವಾನ. ಐಶ್ವರ್ಯ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಕಥೆಗೆ ಶೋಕದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

“ಸರ್ವಾಶುಚಿನಿಧಾನಸ್ಯ ಕೃತಪ್ರಸ್ಯವಿನಾಶಿಲಃ |

ಶರೀರಕಸ್ಯಾಪಿ ಕೃತೇ ನರಾಃ ಪಾಪನಿ ಕುರ್ವತೇ ||”

ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕೊಳೆಯಿಂದ ತುಂಬಿರುವ, ಒಳ್ಳೆಯ ಆಹಾರವನ್ನು ಮಲೀನಗೊಳಿಸುವ, ನಶ್ವರವಾದ ಈ ಶರೀರಕ್ಕಾಗಿ ಜನರು ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡುವರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಮರುಗುತ್ತಾನೆ. ಶಂಖಚೂಡನಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿ ಶಾಂತರಸಕ್ಕೆ ಆನುಗುಣವಾದ ನಿವೃತ್ತಿ ಧರ್ಮಗಳು ನಾಯಕನಲ್ಲಿ ತೋರುವುದರಿಂದ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಾಂತರಸವೇ ಪ್ರಧಾನ.

ಆದರೆ ಧ್ವನಿವಿರೋಧಿಗಳು ಶಾಂತವನ್ನು ರಸವೇ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ವಾದಿಸುವರು. ಈ ನಾಟಕದ ದ್ವಿತೀಯ, ತೃತೀಯಾಂಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಯವತಿಯ ಪ್ರಣಯರೂಪವಾದ ಶೃಂಗಾರದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಾಂತದ ಧಾರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಡಿದು ಹೋಗಿದೆ. ಈ ಶೃಂಗಾರ ಭಾಗ ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೂ ಆಗಲೂ ಶಾಂತ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ “एक एव भवेदङ्गी शृङ्गारो वीर एव वा” ಶೃಂಗಾರ ಅಥವಾ ವೀರರಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ “ಶಾಂತರಸವನ್ನು” ಅಂಗಿರಸವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀಮೂತವಾಹನನ ಚಿತ್ರವೃತ್ತಿಯು ಪರೋಪಕೃತಿಯ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಹೊರತು ಶ್ರಮವಲ್ಲ. ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು ವೀರರಸ. ಆಗೀಗ ಅದು ಶಾಂತವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವೀರರಸವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಹೇಳದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಜೀಮೂತವಾಹನನ ಉತ್ಸಾಹವು ದಯೆಯ ಮೂಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಯಾವೀರವು ಪ್ರಧಾನ ವೀರರಸವನ್ನು ಅಲಂಕಾರಿಕರೂ ಧಾನವೀರ, ದಯಾವೀರ ಧರ್ಮವೀರ, ಯುದ್ಧವೀರ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದಶರೂಪಕದಲ್ಲಿ ಧನಂಜಯನು ನಾಗಾನಂದದಲ್ಲಿ ಪಯಾವೀರವೇ ಪ್ರಧಾನರಸವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

“यन्तु कैश्चित् नागानन्दादौ शमस्य स्थायित्वमुपवर्णितं
तन्तु मलयवत्यनुगोणेन आप्रबन्धविद्याधरचक्रवर्तित्व
प्राप्त्या च विरुद्धम् । अतो दयावीरोत्साहस्यैव
स्थायित्वम् ॥” ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಗಾನಂದದಲ್ಲಿ ದಯಾ ವೀರರಸವೇ ಪ್ರಧಾನ ರಸ.

ಕಷ್ಟದಿಂದ ಪರರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಾಯಕನ ಉತ್ಸಾಹವೇ ದಯಾವೀರ ರಸದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ. ಜೀಮೂತವಾಹನನು ತನ್ನ ವಿವಾಹವಾದ ನಂತರ ಮಿತ್ರ ವಸುವಿನೊಡನೆ ವಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಲಯಪರ್ವತದ ಬಳಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಮೂಕಿಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದರ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದು ಜೀಮೂತವಾಹನನು ಮಮ್ತುಲ ಮರುಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವನು “अपि शंकुयामहं स्वशरीरसमर्पणेन एकस्यापि नागस्य परिरक्षां कर्तुम्” ಈ ನನ್ನ ಶರೀರವನ್ನೇ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸರ್ಪದ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ನನ್ನಿಂದ ಶಕ್ಯವಾದೀತೆ ಎಂದು ಅಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನನ್ನು ವಾಸುಕಿಯು ಸರದಿಯಂತೆ ಗರೂಡನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಂಖಚೂಡನ ತಾಯಿ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನ ಮರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶೋಕಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಕಂಡ ಜೀಮೂತವಾಹನನಿಗೆ ಹಿಂದೆ ಆಗಿದ್ದ ಉತ್ಸಾಹವು ಮರುಕಳಿಸಿ ತನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಕೊಡಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ

“ममैतदम्बापय वध्यचिह्नं प्रावृत्य यावद्विन-

तात्मजाय ।

पुत्रस्य ते जीवित रक्षणाय स्वेदहमाहरहितं

ददामि ॥”

ಎಂದು ಪಥ್ಯ ಚಿಹ್ನೆಯಾದ ರಕ್ತವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶಂಖಚೂಡನಿಂದ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಾಯಕನ ಉತ್ಸಾಹವೇ ಈ ರಸದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ.

ನಾಯಕನ ಈ ಮೇಲಿನ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಾದವನು ಶಂಖಚೂಡ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಂಖಚೂಡನೇ ಅಲಂಬನವಿಭಾವ.

ಆಸೆಯೇ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ಎಸ್. ಎನ್. ಸಿಂಹ
ವೇದಪ್ರವೇಶ-I

ದುಃಖವೆಂದರೆ ನೋವು ಅಥವಾ ಅಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಗದ ಇರುವವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಳದಿರುವ ಜೀವಿಯನ್ನು ನೋಡಲಾರವು. ಮತ್ತು ಕೇಳಲಾರವು. ಮೃಗ, ಪಕ್ಷಿ, ಮನುಷ್ಯ-ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹುಟ್ಟೇ ಒಂದು ದುಃಖ. ಅನಂತರ ಬದುಕಲು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೋರಾಟವೂ ದುಃಖವೇ. ಸಾವಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಭಯಂಕರವಾದ, ಭೀಕರವಾದ ನೋವು ಅಥವಾ ದುಃಖ.

ಪಂಡಿತನೇ ಆಗಲಿ, ಪಾಮರನೇ ಆಗಲಿ, ರಾಜನೇ ಆಗಲಿ, ರಂಕನೇ ಆಗಲಿ ಯಾವಾಗಲೊಮ್ಮೆ ನೋವನ್ನು, ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಜನ ಸೇರಿ ಮನೆಕಟ್ಟುವಾಗ, ಹಣಸಂಪಾದಿಸುವಾಗ, ಊಟ ಮಾಡುವಾಗ ವಿನೋದ-ವಿಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಓಮ್ಮೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಈರ್ಷ್ಯೆ, ಸಂಘರ್ಷಗಳು ತಲೆದೋರಿ ಕಷ್ಟವು ಅಥವಾ ದುಃಖವು ಬಂದೇಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಂದು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಷ್ಟ. ದುಃಖಗಳು ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿವೇಕಿಯೂ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ದುಃಖ ನಿವಾರಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಂದು ನಿನ್ನೆಯದಲ್ಲ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನದು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ, ಯೋಗಿಗಳೂ, ತಪಸ್ವಿಗಳೂ, ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಎರಡೂವರೆ ಸಾವಿರವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ನಮ್ಮ ದೇಶನ ಮಹಾ ದಾರ್ಶನಿಕನಾದ ಗೌತಮಬುದ್ಧನು ಹೀಗೆ ಶೋಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ದುಃಖಗಳಿಗೂ ಆಸೆಯೇ ಮೂಲ. ಆಸೆಗೆ ಮಿತಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಆಸೆ ನೆರವೇರದಿದ್ದಾಗ ನೋವು-ದುಃಖ ಅಪರಿಹಾರ್ಯ ಎಂದು. ಉದಾ:-ಒಂದೊಂದಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಜಿಪುಣನಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸಿದಷ್ಟೂ ಇನ್ನೂ ಬೇಕೆಂಬ ದುರಾಸೆ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಳ್ಳರು ದೋಚಿಬಿಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಜಿಪುಣನಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ ಹಣ ಇದ್ದಾಗಲೂ, ಅದು ಕಳೆದುಹೋದ ಮೇಲೂ ದುಃಖ ದೂರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದುಃಖವನ್ನು ದೂರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವನು ದುರಾಸೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.

ಮೇಲುಕೋಟೆಗೆ ಬಂದು ನೋಡು

ಮೇಲುಕೋಟೆಗೆ ಬಂದುನೋಡು
ಅಲ್ಲಿರುವುದೆಲ್ಲಾ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ।
ಅದೇ ನಾರಾಯಣನ ಬೀಡು
ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಮಾಡು ॥ ೧ ॥

ದೇವರ ಭಜನೆಯನು ಮಾಡು
ಆನಂದ ಸಾಗರದಲಿ ಹಾಡು ।

ಕಲ್ಯಾಣಗಳನು ತೋಡು
ಕೊನೆಗೆ ದೇವರ ನಾಮವನು ಪಾಡು ॥ ೨ ॥

ಪುಷ್ಕರಣೆಯಲಿ ಈಜಾಡು
ಆನಂದದಲಿ ತೇಲಾಡು ।
ಗಾಳಿಯಲಿ ಹಾರಾಡು
ಹಾಡಿ ಕುಳಿದಾಡಿ ನಲಿದಾಡು ॥ ೩ ॥

ಹುಲಿ-ಸಿಂಹ ಸಖ್ಯೆ

ದೂರದಲೊಂದು ಕಾಡಿತ್ತು
ಕಾಡಲಿ ಒಂದು ಗುಹೆ ಇತ್ತು ।
ಗುಹೆಯಲಿ ಒಂದು ಹುಲಿ ಇತ್ತು
ಸುಖವಾಗಿ ಅದು ಮಲಗಿತ್ತು ॥ ೧ ॥

ಜಿಂಕೆಯು ಒಂದು ಅಲ್ಲಿತ್ತು
ಹುಲಿಯು ಅದನು ನೋಡಿತ್ತು ।
ತಕ್ಷಣ ಸಿಂಹವು ಬಂದಿತ್ತು
ಎರಡಕು ಜಗಳವು ಆಗಿತ್ತು ॥ ೨ ॥

ಜಿಂಕೆಯು ಅದನು ಕಂಡಿತ್ತು
ಅವೆರಡನು ಕಂಡು ಓಡಿತ್ತು ।
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಜಗಳ ಮುಗಿದಿತ್ತು
ಅವುಗಳ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆದಿತ್ತು ॥ ೩ ॥

ನಮ್ಮ ಶಾಲಾ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ

ಕೆ. ಚಂದ್ರರೇಖೆ
ಕಾವ್ಯ-II

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯು ತನ್ನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಇದು ಒಂದು ಸಂತೋಷದ ಕೂಟ ಅಥವಾ ಮನರಂಜನಾ ಕೂಟವಾಗಿದೆ. ಈ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ-ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರು, ಅಧ್ಯಾಪಕರು, ಹಳೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ಹಾಗೂ ಊರವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಿನಿಂದ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಮುನ್ನ ಪೂರೈ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಈ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ಅಂಗವಾಗಿ ಆಟೋಟಗಳ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೂ, ಮತ್ತು ಮನರಂಜನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನಿಂದಲೇ ಸಡಗರ. ಇವರಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇದು ಒಂದು ಸದವಕಾಶ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಆಟೋಟಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ವಿಜೇತರಾಗಬೇಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಮುಂದೆ ಸಭಾಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಪ್ರೀತಿಸಲು ಹೆಮ್ಮೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವು ನಾಳೆ ಇದೆ ಅಂದಾಗಲೇ, ಅಂದರೆ ಒಂದು ದಿನ ಮೊದಲೇ ಸಡಗರವೇ ಸಡಗರ. ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಬೇಗನೆ ಎದ್ದು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಶಾಲೆಯ

ವಹಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶೃಂಗರಿಸಿ ಅಂದ ಚಂದದ ರಂಗೋಲೆಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಅಂದ ಚಂದದ ಹೂಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಶೃಂಗರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅನಂತರ ಉಪಾಯಧ್ಯಾರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಅನಂತರ ಸಾಯಂಕಾಲ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರೆಯಿಸಿ ಸಭೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಭಾಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜೇತರಾದವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹೆತ್ತವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ಭಾಷಣದೊಂದಿಗೆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ವಿವಿಧ ನಾಟಕಗಳು ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿಕ್ಕವರಿಂದ ಹಿಡಿದು ದೊಡ್ಡವರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವು ವಂದನಾರ್ಪಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದಿನ ದಿನದ ಸಡಗರ ಇನ್ನು ಮುಂದಿನ ವರ್ಷವೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಡಗರವೋ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಸರವು ನಮಗೆ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಡಗರ ನಮಗೆ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವು ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಯಲು ಊರಿನ ಜನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇದು ಒಂದು ಸದವಕಾಶ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಗಟ್ಟಿನಿಂದ ಇರಲು ಇದು ಒಂದು ಸದಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ.

ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಎಂ. ಎನ್. ನಾಗರಾಜಭಗವಾನ್
ವೇದಾಂತ ವಿದ್ವತ್ಸಾಧು-1

ನಮ್ಮೊಳಗಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುವ ಸೂರ್ಯನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. “ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ನನ್ನದು ಎನ್ನುವ ಮಮಕಾರವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚ ಇರುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಏರಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು”. ಈ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳನ್ನು ದೇವರ ಮಡಿಲಿಗೆ ಹಾಕುವುದೇ, ಗೀತೆಯು ನಮಗೆ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡುವ ವಿಷಯ. ಗೀತೆಯದು ಸಾಹಿತ್ಯಶೈಲಿ, ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ಸಮಂಜಸವಾಗಿ, ಅಂದವಾಗಿ ಕಥೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಹೇಳುವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೀವಾಳ.

“ನೀನಿನ್ನನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು” ಎಂದು ವೇದದಂತೆ ಕಟ್ಟಾಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರೆ ಜನ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಪುರಾಣಗಳು ಗೆಳೆಯರಂತೆ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತಿನ್ನಲ್ಲಿ ಒಲುಮೆ ಇರುವಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಹೆಂಡತಿಯ ಮಾತನ್ನು ಯಾರೂ ಮೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಅರ್ಜುನ ಬಲು ಹಠಗಾರ. ಅವನ ವನಸ್ಥಿಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸದೆ ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಬಹಳ ಉಪಾಯದಿಂದಲೇ ಅವನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕೃಷ್ಣ ನಗು-ನಗುತ್ತಲೇ ಶ್ಲೋಕ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಹಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

‘ಜಾತಸ್ಕಂ ಧೃವೋ ಮೃತ್ಯುಃ’ ಹುಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಸಾವು ಖಂಡಿತ ನೀನೇಕೆ ಕಳವಳ ಪಡುತ್ತಿಯೇ? ಎಂತಹ ಯುಕ್ತಿಯಂತವಾದ ಮಾತು ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರಾದರೂ ಪ್ರತಿವಾದ ಮಾಡಲಾದೀತೆ?

“ವಾಸಾಂಸಿ ಜೀರ್ಣಾನಿ ಯಥಾ ವಿಹಾಯ” ಹಳೆ ಅಂಗಿಯನ್ನು ಬಿಸುಟು, ಹೊಸ ಅಂಗಿಯನ್ನು ತೊಡು

ವಾಗ ಯಾರಾದರೂ ದುಃಖ ಪಡುವರೇ? ಜೀವಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಶರೀರ ಅಂಗಿಯಂತೆ, ಈ ಶರೀರ ಹೋದರೆ ಧರ್ಮ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತರೆ, ಇದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ ಶರೀರ ಸಿಗುತ್ತದೆ ಇವರಿಗೆಲ್ಲಾ ನೀನೇಕೆ ಕೊರಗಬೇಕು? ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂಥದು.

ಚಂಚುಚ್ಚಂದ್ರ ಕರಸ್ಪರ್ಶ ಹರ್ಷೋನ್ಮಿಲಿತಾರಕಾ |

ಅಹೋರಾಗದಲೇ ಸಂಧ್ಯಾ ಜಹಾತಿ ಸ್ವಯಮಂಬರಂ ||

ಇತಿಹಾಸ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರಾಮಾಯಣದ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಂಜೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿರುವ ದೃಶ್ಯವಿದು ಚಂದಿರನ ಕಿರಣ, ಸಂಜೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಸಂತಸದಿಂದ ತಾರೆಗಳು ಮಿನುಗುತ್ತಿವೆ. ರಾಗ (ಕಂಪನದ ಕೊಡಿದ ಸಂಜೆ) ಅಂಬರ (ಆಕಾಶ) ವನ್ನು ತಾನಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವರ್ಣನೆಯಾದರೂ, ಚಂದ್ರನನ್ನು ಗಂಡನ್ನನ್ನಾಗಿಯೂ ಸಂಜೆಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನಾಗಿಯೂ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಶೃಂಗಾರ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬುತ್ತದೆ. “ತಾರಿಕೆ” ಎಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡೆಗೂ, “ರಾಗ” ಎಂದರೆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೂ. “ಅಂಬರ” ಎನ್ನುವುದು ತೊಟ್ಟುಬಟ್ಟೆಗೂ ಹೆಸರಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೃಷ್ಣ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವನೆಂಬ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಉಪಮೇ ನೋಡಿ: ‘ಮಯಿ’ ಸರ್ವವಿದು ಪೋಷಕ ಸೂತ್ರೇ ಮಣಿಗಣಾ ಇವ’ ಒಂದು ದಾರದಲ್ಲಿ ಆನೇಕ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿದಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ನನ್ನಲ್ಲಿವೆ.

ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ಲಲಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಕಾಳಿದಾಸನು ಹೆಣೆದಿರುವ ಪಾರ್ವತಿಯ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ವರ್ಣನೆಯು ಜ್ಞಾಪಕ ಬರುತ್ತದೆ! “ಪಾರ್ವತಿಯ ತಲೆಯಿಂದ

ಮಳೆಯ ನೀರು ಮೂಗಿನ ತುದಿಗೆ ಬಂದು, ಎದೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಚೂರಾಗುತ್ತಿತ್ತು" ಸಮನಾಗಿ ನಟ್ಟಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಹೀಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಇರುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಆಕಾಶ ಆಸರೆಯಾದರೂ, ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹೇಗೆ

ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಅಂಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವ "ಕರ್ಮಲೇಪ" ವನ್ನೂ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೇ ಬೆಳಕು ಮಾಡುವಂತೆ, ಆತ್ಮ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗ್ರಹವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಮದುವೆ ಜವಳಿಗೆ

★ ಧರ್ಮಾವರಂ

★ ಕಂಚಿ

★ ಮೈಸೂರು ರೇಷ್ಮೆ ಸೀರೆಗಳಿಗೆ

ಭೋಜಯ್ಯ ಸಿಲ್ಕ್ಸ್

72, ಡಿ. ದೇವರಾಜ್ ಆರಸ್ ರಸ್ತೆ, ಮೈಸೂರು

ಮೇಲುಕೋಟಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯ-ಉತ್ಸವಗಳು

ಎಂ. ಎನ್. ನಾಗರಾಜ ಭಗವಾನ್
ವೇದಾಂತ ವಿದ್ವಾನ್ಮಧ್ಯಮ-I

ವೈರಮುಡಿ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ

ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಚ್ ಅಥವಾ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. (ಫಾಲ್ಗುಣ-ಪುಷ್ಯ-ಮೀನಮಾಸ.)

ಭಕ್ತಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮಗನಾದ ವಿರೋಚನನು ಭಗವಂತನು ಶಯನಿಸಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಪಾತಾಳಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿದನು. ಗರುಡನು ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ವಿರೋಚನನೊಡನೆ ಕಾಳಗವಾಡ ಜಯಿಸಿ ಈ ಕಿರೀಟವನ್ನು ಪಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಸ್ವಾಮಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದನು. ಆಗ ಗರುಡನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಧರಿಸಲು ಅದು ಸರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶ್ರೀಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಆ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಸ್ವಾಮಿಯು ತಲೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತು. ಇದರಿಂದ ಪುಲಕಿತನಾದ ಗರುಡನು ಶ್ರೀಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತು ಉತ್ಸವ ಮಾಡಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಈ ಉತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ "ವೈರಮುಡಿ ಉತ್ಸವ" ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. (ವೈರ ಅಂದರೆ ವಜ್ರ ಮುಡಿ ಎಂಬರೆ ಕೀರಿಟ) ಈ ವೈರಮುಡಿ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವವು (ಜಾತ್ರೆಯು) ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ, ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು. ಈ ಉತ್ಸವವು 10 ದಿವಸ ಕಾಲ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಈ ಕೀರಿಟಧಾರಣೆ ಜರಗುತ್ತದೆ.

ರಾಜಮುಡಿ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ

ಇದು ರಾಜಒಡೆಯರವರು ತಮ್ಮ ಅಶ್ವಕಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ 'ರಾಜಮುಡಿ'

ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ರಾಜಒಡೆಯರವರ ವರ್ಧಂತಿ ದಿವಸ ಶ್ರೀಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ರಾಜಮುಡಿ ಧರಿಸಿ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ "ಅಷ್ಟತೀರ್ಥೋತ್ಸವ" ಎಂಬ ಹೆಸರೂ ಉಂಟು. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸುತ್ತಲೂ ಇರುವ ಎಂಟು ಪ್ರಧಾನ ತೀರ್ಥಗಳಿಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯವರ ಶರಾರಿಯನ್ನು ಬಿಜಯ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣರಾಜಮುಡಿ ಬ್ರಹ್ಮೋತ್ಸವ

ಇದು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜಒಡೆಯರವರು ದೇವರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರ ವರ್ಧಂತಿ ದಿವಸ ಶ್ರೀಚಲುವರಾಯ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಧರಿಸಿ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ "ಚಿಕ್ಕ ಜಾತ್ರೆ" ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಉಂಟು.

ಅಷ್ಟತೀರ್ಥಗಳು

ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ 1) ವೇದವೈಷ್ಣವ 2) ಧನುಷ್ಯೋಟಿ 3) ಯಾದವತೀರ್ಥ 4) ದರ್ಭತೀರ್ಥ 5) ಪರಾಶರತೀರ್ಥ 6) ಪದ್ಮತೀರ್ಥ 7) ಮೈತ್ರೇಯತೀರ್ಥ 8) ನಾರಾಯಣ ತೀರ್ಥ, ವೈಕುಂಠಗಂಗೆ ಅಥವಾ ತೊಟ್ಟಲಮಡು ಎಂಬ ಎಂಟು ತೀರ್ಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಪುಣ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಲ್ಯಾಣ ತೀರ್ಥ

ಈ ತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಅಧಿಕಫಲವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ, ಮಹಾಪಾಪವು ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇದರ ಪೂರ್ವದಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ವರಹಾವತಾರಿಯಾಗಿ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ವರಹಸ್ವಾಮಿ ಸನ್ನಿಧಿಯಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಇತಿಹಾಸವುಂಟು.

ಭಗವದ್ಗೀತಾ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ

ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀರಂಗಂ ಶೆಟ್ಟಿ ನಾಂಜುಣ

ವಿ. ವೇದಾಂತಾಧ್ಯಾಪಕರು

ತೋಕದಿಂದ ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣ ಎಸೆದು, ರಥದಿಂದ ವಿಮುಖನಾದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಈ ಗೀತಾ ರತ್ನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಲೋಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆಗಾಗ್ಗೆ, ತಾನೇ ಮಾನವನಾಗಿಯೂ ಅವತಾರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ದೇಹರೇ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಜನರನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೋಪಾಲನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಈ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದನು. 'ದುಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ, ಶಿಷ್ಟ ರಕ್ಷಣ, ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ' ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಇವುಗಳು ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವನ್ನೂ ವೈಭವವನ್ನೂ ಹೇಳಿ; ತೋರಿಸಿ ತಾನೇ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುವುದು ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣ ಇಂತಹ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಪ್ರಪಂಚ ಲೀಲಾವಿಭೂತಿ, ಪರಮಪದ-ನಿತ್ಯ ವಿಭೂತಿ, ಹೀಗೆ ಉಭಯವಿಭೂತಿ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವಾಗ ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿ, ಅಧರ್ಮಭೃದಯ ಉಂಟಾಗುವುದೋ ಆಗ ಸ್ವತಃ ಅವತಾರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ಅವತಾರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದ ಕೌರವ-ಪಾಂಡವರು ಯುದ್ಧ ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಇದಕ್ಕೂ ಇವನೇ ಕಾರಣ. ಪಾಂಡವರ ಕಡೆಯ ದೂತನಾಗಿ ತಾನೇ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವರೂಪ ತೋರಿಸಿದನು. ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಭ್ರಮೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತನ್ನವೈಭವವನ್ನೂ, ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು ಆದರೂ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ವಿಶ್ವರೂಪ

ತೋರಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಹಿಂದಿನ ಚತುರ್ಭುಜ ರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. (ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಚತುರ್ಭುಜಧಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.)

ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಗೀತೋಪದೇಶಮಾಡಿದನು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚಾಪಟಿ, ಕುದುರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವ ಹಗ್ಗಗಳು, ಯುದ್ಧ ಕವಚ, ಸಾರಥ್ಯವೇಷ ಕೆದರಿದ ತಲೆಗೊದಲು ಇಂತಹ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೃಷ್ಣ ನಾನೇ ಜಗದ್ರಕ್ಷಕ, 'ಜಗತ್ತನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು, ಸಂಹಾರಕನೂ ನಾನೇ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ನಾನೇ ಎಲ್ಲಾ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಆತ್ಮ ಭೂತನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಸ್ವಮಾಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ವರ್ಣಾಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ಉಚಿತವಾದ ಧರ್ಮ ಆಚಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದನು. ದೇಹಾತ್ಮಭ್ರಮವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿದನು. ಸುಖ ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾದ ಭಾವನೆ ಇರಬೇಕು. ಲಾಭದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗಬಾರದು, ನಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಬಾರದು. ಯುದ್ಧ ವೀರಧರ್ಮ ಅದುದರಿಂದ ಯುದ್ಧಮಾಡು. ಆತ್ಮ ಭೂತಭವಿಷ್ಯದ್ವರ್ತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿನಾಶ ರಹಿತ. ಆತ್ಮನನ್ನು ಭೇದಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಸುಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಬಾಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸಂಕೋಚ ವಿಕಾರಹಿತ ಇವನು ನಿತ್ಯ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಇರುವವನು ನಿಶ್ಚಲಸತಾತನ. ಅದುದರಿಂದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ನೀನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಕೇವಲ ರಕ್ತ ಮೂಸಖಂಡದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನಶ್ವರ ದೇಹವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ

ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಶುಭ್ರ
ವಾದ ಪಾಂಚಜನ್ಯಶಂಖದ್ವನಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಎಲ್ಲರ
ಹೃದಯವನ್ನೂ ನಡುಗಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಆಗಲೇ ಈ ಎಲ್ಲಾ
ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವೂ ನಾಶವಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ವಿಜಯ
ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಪಾಂಡವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಬೇಕು.
ಅರ್ಜುನನ ಕೀರ್ತಿ ಬೆಳಗಬೇಕೆಂದು ಮಾತ್ರ ಅವರ
ದೇಹಗಳನ್ನು ಬೊಂಬೆಯಂತೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಇಂತಹ
ಪರಮಾತ್ಮ ಕೇವಲ ಪಾಂಡವದೊಡನೆ ಪಾಂಡವಸಾರಥಿ
ಆದ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕೌರವರೂ ಒಂದೇ, ಪಾಂಡವರೂ
ಒಂದೇ. ಆದರೆ ಭಕ್ತಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ದೆಸೆಯಿಂದ
ಪಾಂಡವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ದುರ್ಯೋಧನನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ
ಅವಮಾನಿತಳಾಗಿ, ಅರ್ಥವಸ್ತುಳಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ
ಬೊಂಬೆಗಳಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ನಾಶಮಾಡದೆ
ಬಿಟ್ಟಿದ್ದು ಕೇವಲ ದ್ರೌಪದಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ. ಗೋವಿಂದಾ
ಎಂಬ ಕೂಗಿನಿಂದ ಹಾಗೂ ಅವಳ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕಾಗಿ,
ಕರುಣಾಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಕ್ತರನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ

ಎತ್ತುತಾನೆ. ಕೌರವನಿಗೆ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಟ್ಟನು.
ಆದರೆ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಈ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 18 ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿದ್ದು
ಹದಿನೆಂಟು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
ಅರ್ಜುನಸಂವಾದ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಮ-ಕ್ರಮವಾಗಿ
ಕರ್ಮಯೋಗ, ಜ್ಞಾನಯೋಗ, ಭಕ್ತಿಯೋಗ, ಸ್ವಮ
ಹಾತ್ಯ, ವಿಶ್ವರೂಪದರ್ಶನ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿ
ದ್ದಾನೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಶರಣಾಗತಿ ಧರ್ಮ; ಅಂದರೆ ನೀನೇ
ಗತಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲ ಎಂಬ
ದಾಗಿ ಅಹಂಕಾರ, ಮಮಕಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ದೇಹರೇ
ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಸನ್ನೆ ಆಶ್ರಯಿಸು
ನಾನೇ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ಹೆದರಬೇಡ ಎಂದು
ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಗೀತಾಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವರೂ
ಅರಿತು ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಬಹುದು.

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಹಕಾರ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕ್ ನಿಯಮಿತ, ಮಂಡ್ಯ

(ಲಕ್ಷ ರೂ.ಗಳಲ್ಲಿ)

1) ಅಧಿಕೃತ ಷೇರು ಬಂಡವಾಳ	300.00
2) ಪಾವತಿಯಾದ ಷೇರು ಬಂಡವಾಳ	224.69
3) ಅಪದ್ಧನ ಮತ್ತು ಇತರೆ ನಿಧಿಗಳು	203.95
4) ಠೇವಣಾತಿಗಳು	1476.69
5) ನಿವ್ವಳ ಆದಾಯ 1985-86	9.64
6) ದುಡಿಯುವ ಬಂಡವಾಳ	2356.74

ಡಿಪಾಜಿಟ್‌ಗಳ ಮೇಲೆ ಆಕರ್ಷಕ ರೀತಿಯ ಬಡ್ಡಿ

1) ಚಾಲ್ತಿ ಡಿಪಾಜಿಟ್	ಶೇ. $\frac{1}{4}$	5) ಸೇವಿಂಗ್ಸ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್	$5\frac{1}{2}$
2) ಕಾಲ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್	ಶೇ. 3	6) ಪಿಗ್ಮಿ ಡಿಪಾಜಿಟ್ 3 ವರ್ಷಕ್ಕೆ	ಶೇ. 6
3) ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ರಿಜರ್ವ್ ಫಂಡ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್	ಶೇ. $10\frac{1}{2}$	7) ರೆಕರಿಂಗ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್	ಶೇ. 6 ರಿಂದ $10\frac{1}{2}$
4) ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ಸ್ಪೆಷಲ್ ಡಿಪಾಜಿಟ್	ಶೇ. $5\frac{1}{2}$		

ಖಾಯಂ ಠೇವಣಾತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಶೇ. 3 ರೂ.ಗಳಿಂದ $11\frac{1}{2}$ ರೂ.ವರೆಗೂ ಕೊಡಲಾಗುವುದು

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಲಾಕರುಗಳ ಸೌಲಭ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ

- 1) ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉಳಿತಾಯ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಈ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನತೆಗೂ ನಿಲುಕುವ ರೀತಿ ವಿವಿಧ ಠೇವಣಾತಿ ಸಂಗ್ರಹಣೆಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಸುಮಾರು 3.00 ಕೋಟಿಗೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಸಾಲದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಸ್ವಾವಲಂಬನೆ ಪಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಹೊಂದಿದೆ.
- 2) ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸೌಲಭ್ಯವು ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು.
- 3) ದೀರ್ಘಾವಧಿ ನಗದು ಸರ್ತಿಫಿಕೇಟುಗಳು ಹಾಗೂ ಧ್ವಂಜ್ವಲಾಭ ನೀಡುವ ಠೇವಣಾತಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತ್ವರಿತವಾದದ್ದೇ ನಿಮ್ಮದೇ ಆದ ಜಿಲ್ಲಾ ಸಹಕಾರ ಕೇಂದ್ರ ಬ್ಯಾಂಕಿನ ಯಾವ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಮೇಲಿನ ಲೆಕ್ಕಗಳನ್ನು ತೆರೆದು ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿ ಅದರ-ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೋರಲಾಗಿದೆ.
- 4) ಠೇವಣಿ ವಿಮಾ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಠೇವಣಿದಾರ 30,000 ರೂ.ಗಳವರೆಗಿನ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಠೇವಣಾತಿಗಳನ್ನು ಡಿಪಾಜಿಟ್ ಇನ್ಶೂರೆನ್ಸ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್. ಸಿ. ಕೆಂಪೇಗೌಡ

ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಜನರಲ್
ಮ್ಯಾನೇಜರ್

ರಾಮೇಗೌಡ

ಜನರಲ್
ಮ್ಯಾನೇಜರ್

ಕೆ. ಎಂ. ನಾಗರಾಜು

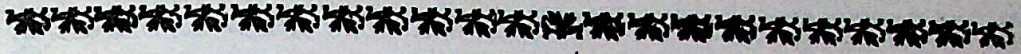
ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ
ನಿರ್ದೇಶಕರು

ಕೆ. ಮುದ್ದಯ್ಯ

ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರು

ಸಿ. ಅಣ್ಣೇಗೌಡ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು

ನಗರದಲ್ಲೇ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಮ್ಯಾಚಿಂಗ್ ಸೆಂಟರ್

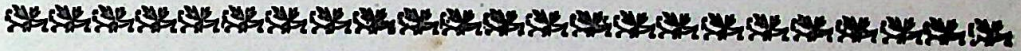

ಅನುರಾಗ್ ಮ್ಯಾಚಿಂಗ್ ಸೆಂಟರ್

1235, ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ರಸ್ತೆ, (ಡಿ. ದೇವರಾಜ ಅರಸ್ ರಸ್ತೆಗೆ ಸೇರಿದಂತೆ, ಮೈಸೂರು-570 001

ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ಪಾನ್ ರೋಜ್, ಮಘತ್‌ಲಾಲ್ ಮಿಲ್‌ಗಳ ಕ್ವಿ 2X2, ಪಾಲಿಸ್ಟರ್, ಸ್ಯಾರಿಫಾಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪೆಟಿಕೋಟ್ ಬಟ್ಟೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ

ತಪ್ಪದೆ ಇಂದೇ ಭೇಟಿಕೊಡಿ

ಶುಚಿ

ರುಚಿ

ಸ್ವಾದಿಷ್ಟ

ಕಾಫಿಗಾಗಿ

ಪದ್ಮ ಕಾಫಿ ವರ್ಕ್ಸ್

ಸಂದರ್ಶಿಸಿ

ಮೇಲುಕೋಟೆ

ಕಾಫಿ 60 ಬಾಗ.
ಬೆಕ್ಕೋಣಿ 40 ಬಾಗ.

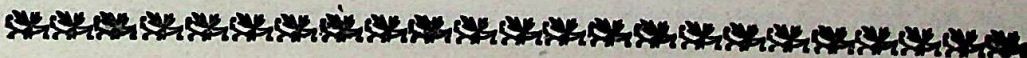
NET WT. WHEN PACKED

ಪದ್ಮ ಕಾಫಿ ವರ್ಕ್ಸ್

ರಾಜ ಬೀದಿ, ಮೇಲುಕೋಟೆ

ಪಾಂಡವಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು

ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯದ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ

ಒಂದು ಹೊಸ ತಾರೆಯ ಉದಯ

19-11-86 ರಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಅತ್ಯಂತ ಲಾಭದಾಯಕವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆ

ಇಂದಿರಾ ವಿಕಾಸ ಪತ್ರ

ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ

ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಹಣವು ದ್ವಿಗುಣ

500 ಮತ್ತು 1000 ರೂಪಾಯಿಯ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ 250 ಮತ್ತು 500 ರೂಪಾಯಿಗೆ ನೀಡಲಾಗುವುದು

ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಎಷ್ಟುನಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ಗುಪ್ತಮಿತಿ ಇಲ್ಲವೆ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು

ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಜಿಪಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ	ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರದೆ ಜೇರಿಯವರಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಬಹುದು	ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲೂ ಸುಲಭ
--	---	------------------

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ : ಸಮೀಪದ ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ಅಥವಾ

ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯ ಕೇಂದ್ರ, ಡಾ|| ಅಂಬೇಡ್ಕರ್ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಳಿತಾಯ, ಇನ್‌ಫೆಂಟ್ರಿ ರಸ್ತೆ, ಬೆಂಗಳೂರು
ಉಪನಿರ್ದೇಶಕರು, (ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ) ಬೆಂಗಳೂರು, ಮೈಸೂರು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಬೆಳಗಾಂ
ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉಳಿತಾಯ, ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ :
ಸಹಾಯಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು, (ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ) ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿ, (ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ)
ಜಿಲ್ಲಾ ಉಳಿತಾಯ ಅಧಿಕಾರಿ, ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿ
(ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ)

ಇವರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸತ್, ಮೇಲುಕೋಟೆ-571431

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ

THE ACADEMY OF SANSKRIT RESEARCH
MELKOTE-571 431 Karnataka

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಸರಳ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಕಂಡ ವೇದಾಂತ ದರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥ	ಪುಟಗಳು	ಭಾಷೆ	ಬೆಲೆ ರೂ. ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾ.ಪ್ರ.	ರೂ. ಗಳಲ್ಲಿ ಗ.ಪ್ರ.
ಈಶಾವಾಸ್ಯೋಪನಿಷತ್ (ಏಳು ಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ)	496	ಕನ್ನಡ	100	80
ಕೇನೋಪನಿಷತ್ (4 ಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತ)	176	ಕನ್ನಡ	60	50
ವಿಶ್ವಾದ್ಯೈತಕೋಶ ಭಾಗ-I	576	ಸಂಸ್ಕೃತ	200	150
ವಿಶ್ವಾದ್ಯೈತಕೋಶ ಭಾಗ-II	500	ಸಂಸ್ಕೃತ	160	140
ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯಮ್ ಭಾಗ-I	880	ಸಂಸ್ಕೃತ	200	180
ಕೇನೋಪನಿಷತ್	150	ಸಂಸ್ಕೃತ	100	80

(ಕಾ.ಪ್ರ.—ಕಾ.ಲಿಪಿ ಹೊದಿಕೆಯ ಪ್ರತಿ; ಗ.ಪ್ರ.—ಗಟ್ಟಿರಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿ)

ಅಚ್ಚಿನಲ್ಲಿವೆ : ಶ್ರೀಭಾಷ್ಯಮ್ ಭಾಗ-2, ವಿಶ್ವಾದ್ಯೈತಕೋಶ ಭಾಗ-3

ಕೇನೋಪನಿಷತ್ (ಕನ್ನಡ), ಬಿಬ್ಲಿಯೋಗ್ರಫಿ ಭಾಗ-I (ಇಂಗ್ಲೀಷ್)

ಪ್ರಸ್ತುತ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಗಟು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ 35% ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ 12½% ರಿಯಾಯಿತಿ ಉಂಟು.

ನಿಮ್ಮ ಆದೇಶವನ್ನು ಎಮ್.ಓ./ಡಿ.ಡಿ. ಸಹಿತ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕುಲಸಚಿವರ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ತಲುಪುವಂತೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕಾಗಿ ಕೋರಿದೆ.

ಮೊರವಾಣಿ : ಕಛೇರಿ ನಂ. 41 ಮತ್ತು

ಕುಲಸಚಿವರ ಮನೆ ನಂ. 42, ಮೇಲುಕೋಟೆ

ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ

—ದಿ. ವಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ್

ಸಿರಿಗನ್ನಡಂ ಗೆಲ್ಲೆ ! ಸಿರಿಗನ್ನಡಂ ಬಾಳ್ಗೆ !

ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸಂಕೀತ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನ ಅಗರಕಲಾ ಸರಸ್ವತಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಗೆ ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ ವೈಭವಯುತ ಇತಿಹಾಸವುಳ್ಳ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಇಂತಹ ಪವಿತ್ರಭೂಮಿಯ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡ ಇದೊಂದು ಕಾವ್ಯಭಾಷೆ. ಇದರ ಪ್ರನರುತ್ತಾನವೇ ನಮ್ಮ ತಪಸ್ಸು. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ತನ್ನ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವು ಹಲವಾರು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಕ್ರಮಗಳು ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರೂಪಿಸಿರುವಂಥವು.

ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ : ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಎಲ್ಲಾ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತರಲು ಸರ್ಕಾರ ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳು.

- * ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ನೌಕರರಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೈನಂದಿನ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಆರು ದಿನಗಳ ಕಾರ್ಯಶಿಬಿರ.
- * ಕನ್ನಡ ಬಾರದ ಸರ್ಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ನೌಕರರಿಗೆ ಅಂಚೆ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಸುವ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಯೋಜನೆ.
- * ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಉದ್ದಿಮೆಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಿಬ್ಬಂದಿಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಸುವ ಆರು ತಿಂಗಳ ಯೋಜನೆ.
- * ನೆರೆ ರಾಜ್ಯಗಳ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಶಿಷ್ಯವೇತನ.
- * ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಲು ಪ್ರತಿ ಇಲಾಖೆಗೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದ ಕೋಶ, ಕೈಪಿಡಿ, ಸಿವಿಲ್ ಸೇವಾ ನಿಯಾವಳಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಹಿತೆ, ಖಜಾನೆ ಸಂಹಿತೆ, ಮುಂತಾದ ಆಡಳಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷ್ಕರಣ.
- * ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಸಂವಿಧಾನ, ರಾಜ್ಯ ಅಧಿನಿಯಮಗಳು, ಕಾನೂನು ಪ್ರಸ್ತುತಗಳು ಮುಂತಾದವುಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ.
- * ಸರ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆಗಳ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬೆರಳಚ್ಚು ಗಾರರಿಗೆ ಹಾಗೂ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಗಾರರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಬೆರಳಚ್ಚು ಹಾಗೂ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ.
- * ನಿರಾದ್ಯೋಗಿ ಕನ್ನಡ ಬೆರಳಚ್ಚು ಗಾರರಿಗೆ 'ಜಾಬ್‌ಟೈಪಿಂಗ್' ಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಬೆರಳಚ್ಚು ಯಂತ್ರ ಖರೀದಿಸಲು ಸಾಲದ ನೆರವು.
- * ಪದವಿ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓದುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ.
- * ಕೆಎಎಸ್, ಐಎಎಸ್, ಎಂಬಿಬಿಎಸ್, ಎಲ್‌ಎಲ್‌ಬಿ ಮುಂತಾದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬಳಸಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾದವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ.
- * ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂಥ ಸರಳ ಆಡಳಿತ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಳಕೆಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರ ಸರಳೀಕರಣ ಸಮಿತಿ.
- * ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಲು ಕನ್ನಡ ಕಾವಲು ಸಮಿತಿ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು :

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ವತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ವಿವಿಧ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ, ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ, ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಅಕಾಡೆಮಿ ಮತ್ತು ಉರ್ದು ಅಕಾಡೆಮಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜನಪ್ರಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ಧನಸಹಾಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮುಂತಾದ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಗೌರವ ಧನ, ಮಾಸಾಶನ, ಆಶಕ್ತ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ವೈದ್ಯಕೀಯ ನೆರವು ಗಣನೀಯ. ಸೇವೆಗೈದ ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇವೇ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಸರ್ಕಾರ ಹಾಗೂ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ನಮ್ಮ ನಾಡ ನುಡಿ, ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆಗಳ ಪುನಃ ಚೇತನಕ್ಕಾಗಿ ನಾವೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿ ದುಡಿಯೋಣ.

“ಕರ್ನಾಟಕ ವಾರ್ತೆ”